

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2012/104

[http ://www.tek.org.tr](http://www.tek.org.tr)

KÜRESEL FİNANSAL KRİZDEN AKADEMİK İKTİSADIN KRİZİNE: TÜRKİYE'DE AKADEMİSYENLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Metin Özdemir, Esra Güler, Nalân Ölmezoğulları

Bu çalışma "KÜRESEL BUNALIM VE İKTİSAT EĞİTİMİ", başlığı ile Prof. Dr. Ercan UYGUR editörlüğünde hazırlanan ve 2011 yılında TEK yayını olarak basılan kitapta yer almaktadır.

Kasım, 2012

KÜRESEL FİNANSAL KRİZDEN AKADEMİK İKTİSADIN KRİZİNE: TÜRKİYE'DE AKADEMİSYENLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Metin Özdemir^{*}
Esra Güler^{**}
Nalân Ölmezoğulları^{***}

1. GİRİŞ

Neoliberal iktisadın egemenlik alanının büyük ölçüde genişlemesine koşut olarak, iktisadın toplumsal ve siyasal olgularla bağlantısının giderek zayıfladığı bir döneme rastlayan 2007–08 küresel krizinin, 1930'ların büyük bunalımından sonra kapitalizmin en şiddetli krizi olduğu konusunda yaygın bir görüş birliği oluşmuştur. Küresel krizle birlikte, yerleşik iktisat teorisinin yaklaşan krizi öngöremediği saptamasıyla iktisatçıların ve iktisat teorisinin sorgulanması da gündeme gelmiştir.

Öte yandan, Neoklasik iktisadın bugünkü hakim konumunu, yakın sayılabilecek bir geçmişte bir paradigma kayması ile edindiği düşünülecek olursa, son dönemde hızlanan neoliberal küreselleşme sürecine yönelik eleştiriler ve alternatif arayışlarının ardından bu son krizin yeni bir paradigma kaymasına yol açabileceği de göz ardı edilemeyecek bir olasılıktır. Bu kriz bağlamında Neoklasik iktisadın bugünkü hâkim konumunu yakın gelecekte koruyup koru

---

* Yrd. Doç. Dr. Metin Özdemir, Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, mozdemir@uludag.edu.tr

** Dr. Esra Güler, Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, esrag@uludag.edu.tr

*** Prof. Dr. Nalân Ölmezoğulları, Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, nalano@uludag.edu.tr

yamayacağı sorusu daha fazla sayıda iktisatçı tarafından sorgulanır hale gelmiştir. Öyle ki, bu durum bir bütün olarak akademik iktisadın ve onun eğitim biçiminin de krizi olarak değerlendirilmektedir.¹

İktisat biliminin, eğitiminin niteliği, iktisatta artan matematik kullanımı, formalizmin ağırlığındaki artış ve toplumsal olguları anlama ve açıklamadaki sorunları kuşkusuz bu son kriz öncesinde de tartışılan konulardır. Nitekim Türkiye’de de bu alanda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın özgünlüğü, iktisat biliminin niteliği ve eğitim biçiminin kriz bağlamında ele almasıdır.

Buradan hareketle, küresel krizden akademik iktisadın ve iktisat eğitiminin krizine giden süreç ele alınmış, Türkiye’de iktisat alanındaki akademisyenlerin kriz ile iktisat eğitimi arasındaki ilişkiye yönelik algılamaları bir anket çalışması ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Girişi izleyen ikinci bölümde küresel finansal krize giden süreçte özellikle son on yılda iktisatçılar arasında varılan uzlaşmanın içeriği ve krizle birlikte bu uzlaşmanın çöküşü üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, krize yol açtığı düşünülen karmaşık modellerle birlikte iktisatta matematik kullanımının araç olmaktan çıkıp amaç haline geldiği vurgulanarak iktisadın toplumsal sorunlara duyarsızlaşması, diğer sosyal bilimlere yabancılaşması ele alınmaktadır. Son bölümde ise ilk iki bölümde ortaya konulan görüşler üzerine inşa edilen bir anket ile Türkiye’deki akademisyenlerin küresel krizin ardından iktisat eğitiminin niteliğine ilişkin görüş ve algılamaları ortaya konularak değerlendirilmiştir.

2. KRİZ VE İKTİSAT

2000’li yılların ilk yarısından itibaren dünya ekonomisinde yaşanan ve “Great Moderation” olarak nitelendirilen büyüme ve istikrar sürecinin, Ağustos 2007’de ABD’de başlayan ve ardından önce Avrupa ekonomilerini ve sonra tüm dünyayı etkisi altına alan küresel bir finansal kriz ile sonuçlanmıştır. Krizin ortaya çıkışını izleyen süreçte; iktisatçıların krizi öngörememesine bağlı olarak yapılan ve krizin doğal bir konjonktür tahmin hatasına bağlanması etrafında gelişen tartışmalar, krizin derinliği ve etkileri anlaşıldıkça, iktisatçıların kendi bilimlerini ve iktisat eğitimini sorguladıkları bir içeriğe bürünmüştür.

Bu tartışmalarla, gerek iktisat biliminin doğası ve iktisatçının işlevi/sorumluluğu gerekse iktisat eğitiminin niteliği, önemi ve geleceğine ilişkin öteden beri ileri sürülen eleştirel görüşler daha güçlü biçimde seslendirilmiştir. Daha önceki krizlerden elde edilen teorik birikim ve deneyimler, yerleşik iktisadın kendisine yönelik eleştirileri içselleştirerek bunalımlarını aşabildiğini göstermektedir. Nitekim yerleşik iktisada mensup iktisatçılar, üniversiteler ve ona bağlı politika üreten/yürüten kurumların, krize yönelik teşhis ve tedavi üretmenin ötesinde mevcudu savunma çabası içerisine girdikleri görülmektedir.

Bununla birlikte, kapitalizmin krizleri bir yana, içinde bulunduğumuz küresel finansal krizin ayırt edici önemli bir özelliği, gerek krizin ortaya çıkışı ve dinamikleri, gerekse eleştirilerin yerleşik iktisada mensup çeşitli iktisatçılar tarafından da yapılması, iktisat biliminin yeni bir paradigmaya ihtiyaç duyduğuna ilişkin bir anlayışın oluştuğunu gösteriyor. Öyle ki, geçmişe nazaran aralarında daha fazla anlaşan iktisatçılar için kriz, eski anlaşmazlıkların tekrar gün yüzüne çıkması ve yeni anlaşmazlık noktalarının belirmesi bakımından akademik iktisadın ve onun eğitim biçiminin sistemik krizi/başarısızlığı olarak nitelenmektedir (Colander vd., 2009a:263).

Aşağıdaki bölüm, küresel finansal kriz öncesinde yaşanan ve “Great Moderation” olarak nitelenen dönemde iktisatçılar arasında varılan uzlaşmayı kısaca ele almakta ve ardından krizin iktisatçılar tarafından öngörülememesi ile başlayıp akademik iktisadın ve eğitim biçiminin sistemik krizine/başarısızlığına ilişkin tartışmaları sunmaktadır.

2.1. “Great Moderation” ve İktisatçılar Arasında Uzlaşma

Teorik-akademik birikimin iktisat politikalarını etkileme düzeyi ve teorik çerçeve ile gerçek dünya politika yapım süreci arasındaki belirgin farklılıklar öteden beri dile getirilir. Nitekim Goodhart

¹ Yerleşik iktisadın Neoklasik iktisattan ibaret olmadığı, yerleşik iktisadın çoğulcu olduğu yönünde görüşler de bulunmakla birlikte, bu çalışmada yerleşik iktisat ile kastedilen Neoklasik iktisattır.

(2009a: 828), bu durumun nedenini bilmediğini, küçük bir grup iktisatçının (ağırlıklı olarak heterodoks ve bunların içinde kimi Post-Keynesyen iktisatçılar) teori ile gerçek dünya arasındaki kopuktan rahatsız olduklarını belirtmektedir.

Bununla birlikte, dünya ekonomisinde 2000'li yılların başından itibaren yaşanan ve "Great Moderation" olarak nitelenen global fiyat istikrarı ve büyüme sürecinin yaşanmasında, iktisatçıların teorik-akademik çerçeve ve modelleriyle uygulanan iktisat politikaları arasında sağlanan uyumun rol oynadığı belirtilmektedir. (Stock ve Watson, 2003:9-56). Nitekim bu dönemde üretim ve enflasyon değişkenliklerinin azalması, faiz oranlarının düşmesi ve finansal piyasaların görece istikrarıyla küresel düzeyde uygulanan benzer para politikalarının sonucu olduğu inancı vardır. (Eichengreen, 2009). Öyle ki, bu dönemin konjonktürel dalgalanma iktisadını öğrenmenin, iktisat öğrencileri için bir önemi olmadığı vurgulanmaktadır (Mankiw, 2006:37).

"Great Moderation" döneminin üzerinde yükseldiği teorik yapı, konjonktür dalgalanmalarının açıklanması ve optimal politikaların oluşturulmasında Yeni Klasik iktisat/Reel Konjonktür teorisi çizgisiyle Yeni Keynesyen iktisat arasındaki metodolojik yaklaşma/uzlaşma ile ortaya çıkan Yeni Neo-klasik Sentez modellerine karşılık gelmektedir² (Clarida vd., 1999:1661-1707; Goodfriend, 2007:47-68; Blanchard, 2008; Woodford, 2009:267-269). Bu bağlamda Yeni Neo-klasik Sentez, metodolojik olarak makroiktisadın mikroiktisat temelleri ile açıklanması ve ekonominin reel ve nominal değişkenleri arasındaki ilişkinin rasyonel beklentiler ve ücret-fiyat katılıkları bir araya getiren bir uzlaşmayı temsil etmektedir³ (Goodfriend, 2002:166).

Yeni Neo-klasik Sentez ile varılan uzlaşma, makroekonomik istikrar ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülen fiyat istikrarına ulaşmak için enflasyon hedeflemesini politika olarak benimsemekte; fiyat istikrarını hedef enflasyon etrafında, üretim istikrarını potansiyel üretim düzeyi etrafında istikrarlı kılan politika da optimal politika olarak tanımlanmaktadır (Goodfriend ve King, 2001:40). Fiyat istikrarı amacına yönelik politikaların kredibilitelere sahip olması için merkez bankasının bağımsız olması, şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir (Özdemir, 2007:86).

Metodolojik yaklaşmanın ampirik içeriği Dinamik Stokastik Genel Denge (DSGE) modelleri ile güçlendirilmiştir (Zouache,2004:103). DSGE modelleri, politika yapıcılara rasyonel beklentilere sahip iktisadi ajanların zamanlararası optimizasyon davranışına bağlı olarak reel ve nominal katılıklar altında para ve maliye politikalarının etkilerini gözleme olanağı vermektedir.

DSGE modelleri, mal ve emek piyasalarının işleyişinde mikroekonomik temellere dayanmasına rağmen, finansal piyasaların işleyiş dinamiklerine ve bankacılık kesimine yer vermemektedir. Bu durum söz konusu modeller çerçevesinde finansal istikrarsızlıkların makroekonomik etkilerini değerlendirme imkânını da ortadan kaldırmaktadır (Tovar,2008:5). Modeller, etkin piyasa hipotezi çerçevesinde, finansal piyasalarda oluşan fiyatların mevcut tüm bilgiyi yansıttığını ve rasyonel hareket eden iktisadi ajanların yeni bilgiler geldikçe beklentilerini uyumlaştırdığını varsaymaktadır⁴ (Spaventa, 2009:3). Bu bağlamda, finansal piyasalarda oluşan fiyatların temel belirleyicisi merkez bankası politika faiz oranı olmaktadır. Enflasyon, üretim açığı ve politika faiz oranına ilişkin beklentiler finansal fiyatları etkilemektedir. Enflasyon hedeflemesi uygulayan bir merkez bankası, varlık (hisse senedi, konut, arazi) fiyatlarındaki değişimlere ancak enflasyon tahminini ve beklenen enflasyonu etkilediği ölçüde politika faiz oranını değiştirerek tepki vermelidir (Svensson,2002:289-90).

"Great Moderation" döneminde iktisatçılar arasında varılan uzlaşmanın ortaya koyduğu çerçeve, DSGE modelleri ve Yeni Neo-klasik Sentezin sunduğu teorik yapı ile uyumlu bir teknolojiye kavuştuğunu ortaya koymaktadır. Bu sürece işaret eden Lucas (1997:262), 1995 yılında aldığı Nobel

² Yeni Neo-klasik Sentezin ortaya çıkışı ve politika önerileri için (Özdemir, 2008:95-117).

³ Uzlaşma terimi Post-Keynesyen iktisatçılar tarafından kullanılmaktadır ve bu yaklaşımın bir ortak zemin olduğunu düşünerek "Yeni Uzlaşma Modeli" (New Consensus Model) şeklinde nitelendirmektedirler (Arestis, 2007:22).

⁴ DSGE modellerinde tüm iktisadi ajanlar, merkez bankasının politika faiz oranı ile karşı karşıyadır, risk primi ve kredi kısıtları söz konusu değildir. Tüm işlemler sermaye piyasasında gerçekleştiği için bankacılık sisteminin herhangi bir rolü yoktur (Goodhart,2009a: 826).

ekonomi ödülü konferansında, bundan sonra akademik makro iktisadı geliştirmeye yönelik çabaların temel doğrultusunun, gerçeğe uygun modellerin oluşturulması yönünde olacağını belirtmiştir.

Lucas'ın öngörüsüne koşut olarak 2004 yılı Nobel ekonomi ödülünü Prescott ile paylaşan Kydland (2005:354), Yeni Neo-klasik Sentez ve DSGE modelleri ve iktisat araştırmalarının vardığı teorik-ampirik birikimle iktisat eğitiminde kullanılan ders kitapları arasında bir uçurum oluştuğu ve bu uçurumu ortadan kaldırmaya yönelik çabaların artması gerektiği üzerinde durmuştur. Nitekim Kydland'ın sözünü ettiği biçimde, son yıllarda akademik araştırmaların vardığı düzeye uygun lisans ve lisansüstü ders kitaplarının yazıldığı, iktisat eğitimi ve ders programlarının da bu yönde geliştiği izlenmektedir.⁵

2.2. Uzlaşmanın Çöküşünden Akademik İktisadın Krizine

Ağustos 2007'de ABD'de başlayan finansal kriz, "Great Moderation" olarak adlandırılan sürecin sonunu getirmenin yanı sıra, iktisatçılar arasında Yeni Neo-klasik Sentez ve DSGE modelleri çerçevesinde varılan uzlaşmayı da çökertmiştir. "Şimdi, (daha önce) gerçek olduğunu düşündüğümüz ne varsa, olmadığını biliyoruz. Great Moderation bir yanılsamaydı". Eichengreen(2009)

Küresel finansal kriz; kapitalizmin daha önceki krizlerine benzer biçimde, belirli bir yükseliş-çöküş konjonktürünü temsil eden bir çerçeve ile ele alınabilirse de, daha önceki krizlerden iki özelliği ile ayrılmaktadır. (1) Krizin kökenlerini yeni yatırım olanakları sunan yeni finansal araç ve yöntemlerin geliştirilmesinde bulmak mümkündür. (2) Kriz, finansal piyasaların küreselleştiği, giderek birbirine bağ(ım)lı hale geldiği politika ortamında küreselleşmiştir. (Colander vd. 2009a:263).

Krizin erken dönemlerinde, iktisatçılar arasında tahmin/öngörü hatasına bağlı olarak yapılan tartışmalar, yukarıdaki iki özelliğin modeller tarafından ihmal edilmesiyle, akademik iktisadın ve eğitimin sorgulandığı bir sürece dönüşmüştür. Paradoksal bir biçimde, politika yapım süreciyle akademik-teorik çerçeve arasında belirgin bir uyumun olduğu kriz öncesi dönemdeki çalışmaların ve yapıların kriz sonrasında eleştirilere uğradığı izlenmektedir.

Bu tartışmaları/eleştirileri önemli ölçüde tetikleyen İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth'in Kasım 2008'de London School of Economics'e yaptığı ziyaret sırasında "iktisatçıların neden krizi öngöremedikleri"ne ilişkin sorusudur.⁶ Bu sorunun yanıtını aramak için British Academy tarafından düzenlenen forumda ortaya çıkan temel görüş; krizin öngörülememesinin iktisatçıların bir bütün olarak küresel finansal sistemin taşıdığı riskleri kavrama başarısızlığından kaynaklanan bir tahmin yanlışlığı olduğu şeklindedir.⁷

Bu görüşe yanıt olarak, aralarında S.Dow, G.Hodgson, M.Sawyer, G.C. Harcourt gibi heterodoks iktisatçıların bulunduğu bir grup tarafından yazılan (karşı) mektupta ise küresel finansal krizin öngörülememesinde genel olarak iktisatçıların sorumlu olduğu vurgulanmaktadır. Bu iktisatçılar krizin nedenleri arasında hem yerleşik iktisattaki teorik çerçeve ve modellerin yetersizliğini, hem de uygulamalı matematik eğitiminin bir alt dalı haline gelip gerçek dünyanın tarihsel-kurumsal olgularına yer vermeyen dar kapsamlı iktisat eğitimi/kültürünü belirtmektedirler.⁸

Her iki görüş, krizi öngörememe sorumluluğunu iktisatçılara mı yoksa iktisada mı yüklemeli bağlamında da ele alınmaktadır. Finansal piyasalardaki asil-vekil, asimetrik bilgi ve ahlaki zafiyet (moral hazard) sorunlarına ilişkin teorik açıklamalar ve davranışsal finanstaki gelişmelere karşın,

⁵ Bu tür kitaplara Woodford (2003), Gali (2008) ve Wickens (2008) örnek verilebilir.

⁶ <http://www.telegraph.co.uk/news/newstoppers/theroyalfamily/3386353/The-Queen-asks-why-no-one-saw-the-credit-crunch-coming.html> (Erişim: 05.11.2008)

⁷ British Academy tarafından 17.06.2009 tarihinde düzenlenen forumdan elde edilen sonuçlar, bir mektup olarak Kraliçe II.Elizabeth'e gönderilmiştir.Mektubun tam metni için <http://www.feed-charity.org/revitalizing-economics-after-the-crash.htm>

⁸ Mektupta ayrıca, Amerikan İktisatçılar Birliği'nin (American Economic Association-AEA) 1988 yılında lisansüstü iktisat eğitiminin mevcut durumunu ele alan raporuna atf yapılmaktadır. Bu raporda lisansüstü ders programlarının formel teknikler konusunda donanımlı, ancak gerçek dünyanın iktisadi sorunları hakkında fikri olmayan ahmak bilginler (idiot savants) yetiştirebileceği endişesinin gerçeğe dönüştüğü belirtilmektedir. Kraliçe II. Elizabeth'e cevaben gönderilen mektubun tam metni için <http://www.feed-charity.org/revitalizing-economics-after-the-crash.htm>. Benzer görüşlerin T. Palley tarafından daha sert bir biçimde dile getirildiği açık mektup için, (**Letter to the Queen: Why No One Predicted the Crisis**, <http://www.thomaspalley.com/?p=148> Erişim: 30.07.2009)

DSGE modellerine bağı kalınarak finansal piyasaların işleyişine ilişkin yazındaki gelişmelere at gözlüğü ile bakıldığı söylenmektedir. Dolayısıyla krizin, iktisatçıların bir tür “bilişsel idrak zafiyeti” (problem of cognitive capture) yaşamalarıyla ortaya çıktığı düşünülmektedir (Eichengreen,2009:2).

İktisatçıların finansal piyasaların işleyişine ilişkin yazına at gözlüğü ile baktıkları kabul edilse bile, krizin ardından gözlerinin açılması ve idrak zafiyetlerinin ortadan kalkması beklenmelidir. Ancak asıl sorun, banka-finans kesimi, asimetrik bilgi, asil-vekil ilişkileri, eşgüdüm başarısızlıkları, irrasyonel davranışlar ve heterojen ajanlar gibi unsurları içeren bir modelin olmamasından kaynaklanmaktadır (Spaventa,2009:3). Nitekim etkin piyasa hipotezi çerçevesinde DSGE modelleri, iktisadi ajanların eksik bilgi ile faaliyette bulunabileceğine, sürü davranışı (herding) ve bulaşıcılık (contagion) etkilerine, finansal varlıkların yanlış fiyatlanmasına yer vermiyor ve finansal piyasalarda oluşabilecek balonları dengeden geçici/rassal sapmalar olarak değerlendirmektedir. Ayrıca, bu modellerde deregülasyon ya da yeni finansal araçların kullanılması gibi iktisadi ajanlar arasındaki etkileşim ve finansal sistemin işleyişini etkileyebilecek kurumsal değişiklikler de dikkate alınmamaktadır (Colander vd.,2009a:263-64).

Modellerin bu yapısı ve etkin piyasa hipotezi karşısında iktisatçılar, küresel dengesizliklerin ve varlık balonlarının açıklanmasında yapısal temeller aramış ve fiyat istikrarı ile finansal istikrar arasında bir bağ kurulmuştur. Krizin, global düzeyde fiyat istikrarının var olduğu bir politika ortamında yaşandığı hatırlandığında, modern iktisadın politika yapıcılarını yanlış yönlendirdiği söylenebilir. (Blanchflower,2009:9). Bu bağlamda, merkez bankalarının kullandığı DSGE modellerinin bir maginot hattı gibi işlev görme tehlikesine işaret edilmektedir. Bu modellerin geçmişte enflasyonla mücadele için tasarlandığı, ancak küresel finansal krizle mücadele için uygun araçları sunmadığı ve dolayısıyla krizin dinamiklerini ele alacak uygun bir yapıya sahip olmadığı vurgulanmaktadır (Goodhart,2009a:829; de Grauwe, 2007).

Buiter (2009), Yeni Klasik İktisat-Reel Konjonktür Teorisi ile Yeni Keynesyen İktisat arasında varılan uzlaşmanın makro iktisadında, finansal piyasalara ilişkin borç ödeyememe ve likidite sıkışıklığı gibi soru(n)lara yanıt verilmediği gibi, bu tür soru(n)ların sorulmadığını belirtmektedir. Bu haliyle Yeni Neo-klasik Sentez ve DSGE modelleri ile varılan noktayı, Lucas ve Kydland'ın görüşlerinin aksine, son 30 yılda Anglo-Amerikan üniversitelerinde verilen iktisat eğitiminin ve yapılan araştırmaların özel ve sosyal maliyeti yüksek zaman kaybı olarak değerlendirmektedir. Buiter'in aktardığı bir anekdota göre, Goodhart, merkez bankalarının kullandığı DSGE modellerinin çalışma/ilgi alanına giren her şeyi dışladığını ifade etmiştir.

Kraliçe'nin sorusu ile tetiklenen ve DSGE modelleri etrafında yapılan tartışmalara paralel olarak, The Economist (2009:71-75) dergisinde yer alan eleştirel iki makalede Yeni Neo-klasik Sentez çerçevesinde varılan uzlaşmanın da tartışılmasına zemin hazırladığı gözlenmektedir.

The Economist'e ve genel olarak eleştirilere cevaben Lucas (2009), iktisatçıların, değersiz, hatta zararlı matematiksel modeller ile eğitilen ve bu nedenle mantıklı bir iktisat politikası yürütmekten aciz, kayıp bir nesil olarak nitelendirilmesini doğru bulmuyor ve etkin piyasa hipotezini savunuyor. Lucas'a göre, bir iktisatçı krizi bir hafta önceden tahmin eden bir formül geliştirse, söz konusu formül karar birimleri tarafından bilgi olarak değerlendirilerek hemen fiyatlara yansıtılacak ve fiyatlar bir hafta öncesinden düşmeye başlayacaktır. Politika yapımı için etkin piyasa hipotezinden çıkarılacak temel ders, balonları teşhis edebilecek ve patlatacak merkez bankacılar ya da düzenleyiciler arayarak kriz ve resesyonlarla mücadele etmenin abes olduğudur.

2008 yılı Nobel ödülü sahibi Paul Krugman (2009) ise, etkin piyasa hipotezi ve DSGE modellerine bağı olarak Yeni Neo-klasik Sentez etrafında varılan uzlaşmanın teorik temellerinin zayıf olduğunu ve krizi derinleştirdiğini ifade etmektedir. Krugman'ın daha önemli vurgusu ise, Yeni Neo-klasik Sentez modelleri çerçevesinde para politikasına atfedilen merkezi öneme rağmen, her kriz döneminde olduğu gibi, J. M. Keynes'e geri dönülerek krizden çıkış için maliye politikası önlemlerine ağırlık verilmesidir.

Teorik modeller ve küresel finansal kriz etrafında yapılan tartışmaların vardığı nihai nokta, Dahlem Workshop'un (2008) sonuç raporunda vurgulandığı gibi, krizin, akademik iktisadın entelektüel krizi olduğudur. Dahlem Workshop, iktisatçıların sadece krizi öngörememeleri ile değil, kullandıkları

modellerin sınırlamaları, yetersizlikleri hatta tehlikeleriye kamuoyuyla yeterli iletişimi sağla(ya)mamaları açısından da etik sorumlulukları olduğuna işaret ediyor.

3. TOPLUMSAL GERÇEKLIK KARŞISINDA YERLEŞİK İKTİSAT

Küresel finansal krizin akademik iktisadın başarısızlığına bağlı olarak değerlendirilmesi, Yeni Neo-klasik Sentez-DSGE modelleri etrafında yapılan eleştirileri iktisadın bugününe ve geleceğine ilişkin tartışmalara dönüştürmüştür. Bu yönüyle, krizin öngörülememesini ve açıklanamamasını iktisadın metodolojik temelleri, disiplinin ontolojisi ve epistemolojik yapısından bağımsız ele almak mümkün değildir.

Diğer sosyal bilimler gibi belirli bir tarihsel-toplumsal sürecin ürünü olmasına rağmen, araştırma nesnesini “a priori” geçerli olan aksiyomatik doğrular üzerinden ele alması ve onu matematiğe / modellemeye elverişli olduğu ölçüde “kabul” etmesi, iktisadı diğer sosyal bilimlerden kraliçe olacak kadar farklı kılmaktadır. Ancak bu farklılıktır ki, iktisadın hem ait olduğu yer ve meşruiyet sorunu ile ilgili tartışmaları canlı tutmakta, hem de diğer sosyal bilimlerle olan ilişkilerini gerilimli bir biçime dönüştürmektedir. İlişkinin söz konusu doğası, iktisadın ve iktisatçıların gerçek dünyaya ve diğer toplumsal sorunlara kendi içinde bile yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Nitekim küresel finansal kriz sonucunda iktisattaki araştırmaların çözüm bekleyen yaygın toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda yönlendirilmediği bir dengede tuzağa düştüğü söylenmektedir. (Colander vd.,2009a:264). Bu çerçevede aşağıdaki bölüm, öncelikle iktisadın kendi ortodoksisinin ve içeriğinin diğer bilimlerle olan ilişkisini nasıl belirlediği üzerinde durmaktadır. Ardından, küresel finansal krizin öngörülememesini ve açıklanamamasını, mevcut ortodoksi ile finansın eklenmesinden hareketle, matematiksel formalizm temelinde ele alıp toplumsal sorunlara yabancılaşmayla ilgili tartışmalara yer vermektedir.

3.1. İktisat ve diğer Sosyal Bilimler

Yeni Neo-klasik Sentez-DSGE modelleri etrafında varılan uzlaşmanın sert çekirdeğini, Yeni Klasik iktisat/Reel Konjonktür teorisi çizgisiyle Yeni Keynesyen iktisat arasında makroiktisadın mikroiktisat temeller üzerine inşa edilerek açıklayan metodolojik ortaklık oluşturmaktadır (Zouache, 2004:98). Modellerin mikroiktisat doğasında ise rasyonel bekleyişler ve temsili ajan (representative agent) varsayımları yer alır. Bu anlamda, piyasadaki tüm ajanların rasyonel bekleyişlere sahip bir Robinson Crusoe gibi homojen olduğu, DSGE yapısını bildikleri ve ona uygun şekilde davrandıkları düşünülmektedir.⁹

İster tüketici, ister üretici olsun, rasyonel davrandığı varsayılan ajanın temel amacı, kısıt koşulları altında faydasını/karını maksimize etmektir. Bu davranışa bağlı olarak benimsenen metodolojik bireycilik, iktisadi sorunu, sürekli dengede olan piyasalarda kıt kaynakların sonsuz istekler /ihtiyaçlar arasında etkin dağılımının araştırılması olarak algılamaktadır. İktisat, ajanların/toplumun seçimleri üzerinde çalışan ve bu seçimleri bir optimizasyon sorununun çözümü olarak algılayan bir bilim konumuna indirgemektedir (Colander vd.,2009a:251). Öyle ki, ontolojik olarak içinde bulunduğu tüm sosyal, kurumsal ve siyasal ilişkilerden soyutlanmış temsili ajanın iktisadi davranışının tüm davranışları açıklayabilecek benzersiz bir gücü olduğu düşünülmektedir (Becker,1976:5).

Yerleşik iktisadın rasyonel davranış, denge ve etkinlik-optimizasyon gibi unsurlar üzerine inşa ettiği ortodoksi, aslında iktisadi sorunun nesnelleşmesinin sağlanarak doğa bilimlerine benzemek konusundaki arzusunu yansıtmaktadır. Nesnel hale gelen iktisat, kapitalist üretim tarzının ve piyasa mekanizmasının ortaya çıktığı belirli bir tarihsel-toplumsal sürecin ürünü olmasına rağmen, metodolojik yapısı ve ontolojisiyle, içinde filizlendiği koşullardan kendisini soyutlamaktadır. Bu durumda yerleşik iktisat iktisadi gerçekliğin kendisi haline dönüşmekte ve ortodoksinin iktisadın doğal bir uzantısı olarak algılanmasına temel oluşturmaktadır.

⁹ Daha ötesi, söz konusu dinamik modellerin teknik doğası gereği rasyonel bekleyişlere sahip tek bir temsili ajanın varlığı, ajanların bekleyişlerini oluşturma konusunda uygulamalı araştırmalara, psikolojinin katkılarının dikkate alınmasına ve eksik bilgiyle intibakçı davranışları içeren daha gerçekçi senaryoların oluşturulmasına da engel olmaktadır (Colander vd.:256).

İktisadi gerçekliği ancak kendi ortodoksisi üzerinden tanımlayıp kavrayan yerleşik iktisat, mikroekonomik temellerini sunarken kullandığı dil ya da araç ile diğer sosyal bilimlerden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Lazear (2000:99), bu dilin önemini şöyle ifade etmektedir:

“İktisat sadece bir sosyal bilim değildir, özünde gerçek bir bilimdir... Neredeyse son kırk yıl boyunca iktisat etki alanını ve araştırma kapsamını genişletmiştir... İktisadın yükselişi, disiplinimizin karmaşık kavramlarının basit ve soyut bir şekilde yazılmasına olanak veren kesin (rigorous) bir dile sahip olmasının sonucudur.”

Lazear’ın bahsettiği kesin dil, matematiktir. Samuelson’un (1952:56) ifadesiyle, “matematik (bizatihi) dildir... ilke olarak matematik, iktisat teorisinde bir düzyazıdan muhakkak daha iyi ya da kötü olamaz”. Bir dil ve anlatım biçimi olarak matematik aynı zamanda, iktisatçıların yapmış oldukları çalışmalar hakkında birbirlerini bilgilendirmelerine ve böylelikle iktisat biliminin ilerlemesini sağlamalarına olanak veren bir iletişim aracı olarak da işlev görmektedir (Krugman,1998:1835). Bu biçimiyle ele alındığında, Debreu’nun (1986:1261) ifadesiyle, iktisatta matematik kullanımı “...güçlü ve karşı konulamayacak geçerli düşünce biçimidir”. Ortodoksiyi oluşturan denge, optimizasyon gibi doğası gereği matematiksel olan kavramlar yanında “...mallar(miktarlar), fiyatlar ve iktisadi ajanlar arasındaki etkileşimler, matematiksel bir modele ihtiyaç duymaktadır”¹⁰ (Debreu,1991:3).

İktisadın matematik aracılığıyla oluşturduğu kesin dil, bir yönüyle içsel tutarlılığı sağlam bir sert çekirdek temin etmiş, disiplinin özerklik kazanmasında ve bilim olma ehliyetine kavuşmasında önemli rol oynamıştır. Diğer yönüyle ve paradoksal bir biçimde, rasyonel davranan bireyin ait olduğu toplumsal koşullardan/ilişkilerden soyutlanması, iktisadi matematiksel formalizme mahkûm ederek, onun epistemolojik temellerinden arındırılması sürecine de kapı aralamıştır.¹¹ Nitekim Blaug (1997:3) modern iktisadın matematiksel formalizm ile vardığı düzeyi oldukça sert bir biçimde eleştirmektedir:

“Modern iktisat hastadır. İktisat bilimi, iktisadi dünyayı anlamak için pratik sonuçlarından yararlanılan bir bilim olmaktan ziyade kendi amaçları uğruna oynanan bir entelektüel oyun haline gelmiştir. İktisatçılar, iktisadi, analitik kesinliğin her şey, uygulamaların hiçbir şey olduğu bir tür sosyal matematiğe dönüştürmüşlerdir”.

Matematiksel formalizm, iktisadın diğer sosyal bilimlerle olan ilişkisini ve ilişkinin biçimini de etkilemektedir. Bu ilişki, iktisadın kurmuş olduğu ortodoksi ve kullandığı dil dikkate alındığında, tarih, sosyoloji, siyaset bilimi gibi disiplinlerle karşılıklı diyalog ve işbirliği şeklinde verimli bir alışverişi içermemektedir. Aksine ilişki, kendi dünya tasarımını başka dünyalara ihraç ederek, metodolojik emperyalizm ile diğer disiplinleri kolonize etmek biçiminde gerçekleşmektedir.¹² Bu bağlamda Hirshleifer (1985:53), iktisatçıların kendi disiplinlerine ve ortodoksilerine duyduğu güveni açık bir biçimde ortaya koymaktadır:

“...iktisat, [tüm sosyal bilimlere] nüfuz ederken karşılıklı olarak onlar da iktisada nüfuz etmektedir. [Ancak] **Tek bir sosyal bilim vardır.** İktisada emperyalist yayılmacı gücünü veren –kıtlık, maliyet, tercihler, fırsatlar gibi- uygulamada gerçekten evrensel olan analitik kategorilerimizdir. Daha önemli olan, bu kavramları... bireysel karar düzeyinde optimizasyon, sosyal düzeyde de dengeyi ele alacak şekilde planlı bir biçimde sunabilmemizdir.”

¹⁰ Mirowski (1991:147), iktisatta matematiksel söylemin yükseliş sürecini, Debreu’nun mallar ve fiyatların sayılandırılabilir olmasıyla temellendirmesini eleştirmektedir. Bu anlamda söz konusu yükselişi, 1870’lerdeki marjinalist devrim sürecinde S. Jevons, L. Walras, F. Y. Edgeworth, I. Fisher, V. Pareto gibi fizik kökenli neoklasiklerin, fizikteki denge metaforunu alarak, potansiyel enerjiyi de faydaya eşitlemeleri ile açıklamaktadır.

¹¹ Matematik(selleşme) ve formalizmin, birbirleri yerine sıklıkla kullanılsalar da esas olarak farklı içeriklere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Formalizm ile matematiğin ötesinde, iktisadi sorunun ya da düşüncenin belirli eşitlikler sistemi içerisinde ifade edilmesi anlamında modellemeye, yöntemin indirgemeci (deductive) doğasına ve aksiyomatikleştirmeye (axiomatisation) de atıf yapılmaktadır. Bu konudaki tartışmalar için, Krugman, Weintraub, Backhouse ve Chick’in The Economic Journal (1998)’de yer alan yazılarına bakılabilir.

¹² Bu anlamda Lazear’a (2000:103) göre iktisadi emperyalizm, “...tüketici tercihinin, firma teorisinin, (açık) piyasaların, makroekonomik faaliyetin ve bunların doğrudan etkisi altındaki alanları da içeren, kendi klasik sorunlarını aşan konulara doğru iktisadın yayılması olarak tanımlanmaktadır. En saldırgan iktisadi emperyalistler tüm sosyal davranışları iktisadın aletlerini kullanarak açıklama amacındadırlar”.

İktisadın diğer sosyal bilimlere karşısındaki emperyal konumu, diğer disiplinlere ait konuları ancak kendi metodolojisi izin verdiği ölçüde dikkate alması, matematiksel olarak modellenemeyen olguların ihmal edilmesine ya da ancak modellenemediği ölçüde kullanılmasına yol açmaktadır. Bu durum iktisadın sadece diğer sosyal bilimlerle olan ilişkisi bağlamında değil, kendi sosyolojisi açısından da geçerlidir (Dow,2000:160). Zira ortodoksinin içeride kabul etmediği konular, heterodoks yaklaşımlar tarafından ele alınmakta, böylece bu yaklaşımlar yerleşik iktisadın dışında kalırken diğer sosyal bilimlerle ilişki ve alışverişler heterodoks iktisat üzerinden yürütülmektedir.

Bu yönüyle, mikroiktisadi temelleri oluşturan varsayımların zayıflığı ve matematiksel formalizm, disiplinin kendi içindeki diyalog eksikliğine ve bu eksikliğin kalıcılaşmasına bir kısıt/engel faktör olarak katkıda bulunmaktadır. Colander vd. (2004:492) yerleşik iktisadın muhtemel diyaloga ancak "...yeni yaklaşımların yerleşik iktisat tarafından kabul edilebilecek bir modelleme metodolojisiyle yapıldığı sürece" açık olduğunu belirtmektedir. Burada, "kabul edilebilecek" modelleme metodolojisi, ortodoksiye uygun bir matematiksel formalizme karşılık gelmektedir.

Matematiksel formalizm etrafında iktisadın kendi içindeki tartışmalar, bir bilim olarak iktisadın ilerlemesi ve bu ilerlemenin nasıl olacağı hususunda da belirleyici rol oynamaktadır. Yeni Neo-klasik Sentez-DSGE modellerinin iktisat teorisini ilerletmesi, matematiksel modellerin kullanım alanının genişletilmesi, gerçeğe daha uygun hale getirilmesi formalizm ile özdeş tutulmaktadır. Bilimsel ilerleme için formalizmin şart olduğu düşünülmektedir¹³ (Backhouse,1998:1855). Ancak matematiğin iktisat bilimindeki yeri ve kullanımına ilişkin dile getirilen sorunlar, iktisadın ilerlemesi için formalizmin *gerekli* olsa bile *yeterli* olmayacağını ortaya koymaktadır. Bu anlamda tartışma, iktisatta matematik kullanımının kendisi mi yoksa matematiksel formalizme hangi düzeyde/dozda yer verilmesi gerektiği noktasında düğümlenmektedir (Chick,1998:1867-68).

3.2. Finans, Matematiksel Formalizm ve İktisadın Toplumsal Sorunlara Yabancılaşması

Yerleşik iktisadın sahip olduğu ortodoksi ve matematiğin / modellemenin iktisat biliminde gelmiş olduğu düzey, küresel krizin bir öngörülemez ve açıklayamama sorunu olarak algılanması ve konjonktür tahmin hatası olarak değerlendirilmesinin ötesinde önemli çıkarım ve tartışmalara zemin hazırlamıştır.

1970'li yıllardan bu yana yerleşik iktisadın egemenlik alanının büyük ölçüde genişlemesi, finansal piyasaların küreselleşmesi ve bu piyasaların, finansal kurumların ve finans aktörlerinin/elitlerinin iktisat politikaları üzerindeki etkilerinin arttığı bir süreç ile örtüşmektedir.¹⁴ Bu süreç, yerleşik iktisadın metodolojik emperyalizmi bağlamında finans teorisiyle eklemlenmesi ile de alınabilir. Çünkü söz konusu dönem, önceleri iktisatçıların gözünde kumarhane (casino) olarak algılanan finansal piyasaların, en ideal piyasalara dönüşmesini de içermektedir (Harrison,1997:174).

Bunda en büyük etken, finans teorisinin sert çekirdeğini oluşturan etkin piyasalar hipotezi, risk ve getiri arasındaki ilişkiyi ele alan sermaye varlık fiyatlama modeli (CAPM), Modigliani&Miller teoremi ve opsiyon fiyatlamasına ilişkin Black-Scholes-Merton yaklaşımının yerleşik iktisadın mikroiktisadi temellerine uygun bir çerçeve sunmasıdır. Bu teoriler/yaklaşımlar modern finansa iktisadi ajanların eylem ve davranışları ile ilgili bilimsel temel oluşturmaktadır (Caldentey ve Vernengo,2010:70-73). Akademik iktisatçının durduğu yerden bakıldığında, alışverişe konu olan malın herkes tarafından bilindiği, giriş-çıkışın kolay olduğu, kamuya açık enformasyonun var olduğu ve işlem maliyetlerinin düşük olduğu bu piyasalarda, görünmeyen el sadece doğru fiyatı değil, kaynakların doğru dağılımını da sağlamaktadır (Harrison,1997:180).

Etkin piyasa hipotezi, diğer üç yaklaşımın da temelini oluştururken, her bir iktisadi ajanın elde ettiği bilgiyi hemen fiyatlara yansıtmasıyla rasyonel beklentilere uygun bir davranışı temin etmektedir. Ayrıca, DSGE modellerinde her fiyatın aynı zamanda bir denge fiyatını göstermesine uygun olarak,

¹³ Bununla birlikte, örneğin makroiktisatta, M.Friedman, F.Modigliani, R.Solow, A.W.Phillips gibi iktisatçıların formel olmayan ampirik yöntemlere dayalı çalışmalarının formel modellere dayalı çalışmalara nazaran makroiktisadın gelişimine daha fazla katkıda bulunduğu vurgulanmaktadır (Summers, 1991:146).

¹⁴ Söz konusu süreç genel olarak neoliberalizmin yükselişi ve küreselleşmeyi de içeren kapitalizmin finansallaşması şeklinde belirlenmektedir (Epstein,2005:3-16).

doğru model ve tam bilgi de varsa, yeni bilgi ile oluşan fiyat dengesi ve kaynak dağılımında etkinliği sağlar (Caldentey and Vernengo,2010:73). Fama'nın (2007:17) ifadesiyle, "Makroekonomiden bahsediyorsanız, finansal piyasalardan söz etmeme imkanınız yoktur... piyasa etkinliği olmadan, dengeye ilişkin modelleri sınamazsınız çünkü denge modellerinin çoğu, piyasaların etkin olduğunu varsayar".

Yerleşik iktisadın ortodoksisi ile finansın örtüşüp eklenmesi, neoliberalizmin yükselişine koşut olarak, finansın iktisadın kendisinden daha fazla ön plana çıkmasını, hatta bağımsız bir disiplin olması sonucunu getirmiştir. Harrison'un (1997:185) ifadesiyle, "...finans yeni fiyat kuramının, ekonometrik yöntemin "deneme alanı" haline gelmiştir. Bu da alanı, matematiğin, bilgisayar kullanımıyla ölçülen teknik uygulamaların en önlerine koymaktadır", ancak, "...soyut teorik ideal durum ile gerçek arasında bir gerilim vardır. İktisatta bu, sadece finansa özgü değildir, modellemenin kaçınılmaz bir sonucudur. Neoklasik ideal, finans ile başarıyla bir araya gelmiştir... Ne var ki, bir kere ideal işin içinde ise, ideal durum gerçeğin kendisiymiş gibi değerlendirilmektedir".

Bu bağlamda küresel finansal kriz, hem iktisat biliminin sahip olduğu mikroiktisadi temeller, hem de finansın gelişmiş risk yönetimi ve varlık fiyatlama modellerinin bir ürünü olarak değerlendirilmektedir¹⁵ (Colander vd., 2009a:252-255; Caldentey ve Vernengo, 2010:79-80). Bu saptama sistemin krize yöneldiği süreçte yapılan uyarıların neden dikkate alınmadığını açıklamasa da Colander vd.'nin (2009a:250) cevabı açıktır:

"Standart denge modellerinin arkasında yer alan zımni görüş, piyasalar ve ekonomilerin doğaları gereği istikrarlı olduğu ve sadece geçici olarak dengeden saptıkları şeklindedir. İktisatçıların çoğunluğu, tehdit edici sistemik kriz ile ilgili uyarı konusunda başarısız olmuş ve uyarı yapanların çalışmalarını da görmezden gelmiştir"¹⁶.

Bu uyarıları görmezden gelme tavrı, piyasa mekanizması ile ilgili bir *inanç* sorunu olmanın ötesinde, söz konusu uyarıların uygun bir *dille* ortaya konulmamasını da içermektedir. Örneğin, Eylül 2006'da kriz kahini olarak anılan N.Roubini'nin; Amerikan ekonomisinin konut fiyatlarında bir çöküş, tüketici güveninde şiddetli azalma ve bir resesyon ile karşı karşıya olduğu yönünde IMF iktisatçılarına yaptığı uyarılar, ekonomist A.Banerji tarafından öngörülerin matematiksel bir modele dayalı olarak yapılmadığı ve kronik bir karamsara ait olduğu gerekçesiyle dikkate alınmaması gerektiği şeklinde değerlendirilmiştir. Benzer şekilde, İngiltere Merkez Bankası Para Politikası Kurulu üyesi D. Blanchflower'ın, Amerika ve İngiltere ekonomilerinin 2008'in ilk aylarından itibaren resesyona gireceği şeklindeki öngörülerini, Eylül 2008'e kadar söz konusu kurulda etkili olmamıştır. Blanchflower'ın görüşleri ise, gelişmiş bir modelden ziyade, tüketici güveni ve halkın iş bulma ile ilgili görüşlerini içeren ayrıntılı anketlerin sunduğu bilgilerin deneyimli bir göz tarafından okunmasına dayanır(Hodgson,2009:1207).

Bu örnekler, eleştirel aklın sunduğu geniş düşünme ve analiz ufku karşısında, matematiksel formalizme bağlı olarak gerçekleştirilen iktisadi çözümlemenin, kullandığı varsayım ve araçlara önem veren teknik akıl yürütme/analiz yapma biçiminin kısırlığını da ortaya koymaktadır. King (2009:395), temel sorunun modellerin içsel teorik tutarlılığı karşısında iktisadi gerçekliğin ikincil bir öneme sahip görülmesi olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim İngiltere Merkez Bankası'nın DSGE modelinin oluşturulmasına katkıda bulunan Lewis'in (2007:47-48) sözleri bu saptamayı haklı çıkarmaktadır:

¹⁵ Finansal piyasalarda kullanılan gelişmiş risk yönetimi ve varlık fiyatlama modellerinin karmaşık doğası yanında CDO (collateralised debt obligations) ve CDS (credit default swap) gibi yeni geliştirilen finansal enstrümanların, tezgah üstü sentetik türev ürünlerin (over the counter derivatives) ve bunlara dayalı stratejilerin de krizin anlaşılmasını ve öngörülmesini güçleştirdiği ve söz konusu ürünlerin finansın kendi içinde sadece uzmanlarının anlayabildiği bir dil yapısı oluşturduğu bilinmelidir. Daha ötesi, finansal piyasaların riski fiyatlandırmak ve korunmak(hedge) amacıyla kullandıkları modeller, "hedge" fonları ve ticari ve yatırım bankalarını daha yüksek kaldıraçlı (leverage) işlemler yapmak konusunda cesaretlendirmiştir. Zira risk yönetimi ve varlık fiyatlama modellerinin, görünen matematiksel kesinliği söz konusu modelleri geliştirmeyen ve varsayımlarının potansiyel zaafalarını bilmeyen ajanların, modellerin eksikliklerini göz ardı etmeleri (conceal), Colander vd.'nin (2009a:254) ifadesiyle kontrol aldanmasına (control illusion) yol açmıştır. (Lawson, 2009a:761).

¹⁶ Hodgson (2009:1214), benzer görüşü, etkin piyasa ve rasyonel beklentiler gibi teorik unsurlara bağlı olarak, serbest piyasa lehine alınan ideolojik tutum çerçevesinde de ele almaktadır.

“Mikroiktisadi temeller öncesi (pre-microfoundations) yaklaşım, veri tutarlılığına (data consistency) önem vermektedir: Veri ile uyumlu olmayan modellerin (ekonometrik anlamda) reddedilmesi gerekir. Aksine, İngiltere Merkez Bankası’nın yeni modeli oldukça farklı bir yaklaşımı içermektedir. İçsel tutarlılık hayatidir, çünkü sadece o sağlandıktan sonra (modele ait) ilişkilerin mikroiktisadin aksiyomlarıyla uyumlu olduğuna emin olabiliriz”.

O halde sorunu, matematiksel formalizmin iktisatta yer alıp almayacağından ziyade, teorik içsel tutarlılığın iktisadi/toplumsal gerçekliğin önüne geçmesi, bu yönüyle, matematiğin kendi araçsal işlevi ötesinde bir saplantı, bir amaç haline gelmesi olarak ortaya koymak daha isabetlidir (Hodgson,2009:1210). Coase (1999:4) bu durumu, “Mevcut iktisat bilimi, havada sallanan bir teorik sistemdir ve gerçek dünyada aslında ne olduğu ile çok az ilişkilidir” şeklinde değerlendirmiştir. Daha açık bir biçimde Friedman’ın (1999:137) vurgusuyla “İktisat bilimi, gerçek iktisadi sorunlarla uğraşmak, onları ele almak yerine, gittikçe matematiğin anlaşılması güç bir alt dalı haline gelmiştir”

Friedman’ın saptamasından hareket edildiğinde, teorik içsel tutarlılığa olan bu tutku, krizin öngörülememesinin ötesinde, iktisadın krizi ve genel olarak toplumsal gerçekliği “açıklayamaması” sorunu olarak da ele alınmaktadır. Colander vd. (2009a:250) sorunu modellemenin/formalizmin içeriğinde aramaktadır:

“İroniktir ki, kriz katlanarak derinleştikçe, iktisatçıların, standart modelleri terk etmek ve el yordamıyla akliselime uygun çareler üretmekten başka seçenekleri kalmamıştır... Olağanüstü durumların / zamanların yine olağanüstü önlemler gerektirdiği gözleminden hareketle, var olan modeli bir yana bırakmak yeterli değildir. İhtiyacımız olan, olağanüstü durumları/zamanları da içerecek düzeyde modeller tasarlamaktır”.

Bu açıdan ele alındığında, Colander vd. davranışsal iktisat ve deneyci iktisat gibi alanların katkıları ile sınırlı (bounded) rasyonel olan heterojen ajanlar üzerine inşa etmenin, modellerin gerçekçiliğini ve açıklama güçlerini artıracaklarını belirtmektedir.¹⁷ Modellerin gerçekçi varsayımlar ile güçlendirilmesi, bir yandan matematiksel formalizm ile gerçek dünya arasındaki uçurumu daraltırken, öte yandan diğer disiplinlerle iktisat arasında diyaloga da zemin hazırlamaktadır (Colander vdl. 2009a:257).

Sorun, modellemenin nasıl olacağından ziyade, matematiksel formalizmin doğası ile iktisadi / toplumsal gerçekliğin doğası arasındaki uyumsuzluktur. (Lawson,2009a:762; Bigo,2008:529). Lawson (2009a:762), sorunun, kendisiyle, geliştirilen çözümler etrafında tartışılmasının kökeninde söz konusu uyumsuzluğun yattığını vurgulamaktadır: “Modern iktisadın temel sorunu, yerleşik iktisadın sadece matematiksel modellemenin iktisat yapmak için yararlı ve uygun yol olduğu konusundaki ısrarıdır”¹⁸

Bu haliyle, Lawson’un ortaya koyduğu çerçeve, Colander vd. gibi, krizin açıklanamama sorununu yeni formel modellerin geliştirilmesinde değil, bizatihi matematiksel tümdengelimci modellemenin dışında iktisadi/toplumsal gerçekliği açıklayacak yeni yöntemler ya da alternatif diyalektik açıklama biçimleri temelinde tartışmaktadır¹⁹ (Bigo,2008:536).

Colander vd. ve Lawson tarafından ileri sürülen görüşler dikkate alındığında; temel sorun matematiksel formalizmin/modellemenin kendisi değildir. Sorun, iktisadi gerçekliği, entelektüel bağlamıyla *anlamaktan/kavramaktan* ziyade onu toplumsal olandan soyutlayıp, belirli bir *modelleme* ile mühendislik bağlamında değerlendirmektir.

4. TÜRKİYE’DE AKADEMİSYENLERİN KÜRESEL FİNANSAL KRİZ-İKTİSAT EĞİTİMİ İLİŞKİSİNE YÖNELİK ALGILAMALARI

Küresel finansal krizin iktisatçıları tarafından öngörülememesi ve buna bağlı olarak yerleşik iktisadın krizi açıklama konusunda gösterdiği başarısızlık, iktisadın öteden beri var olan meşruiyet sorunlarını tekrar gün yüzüne çıkarmanın yanı sıra iktisat eğitiminin içeriği ve iktisatçının kimliği ile

¹⁷ Bu yönde yapılan çalışmaların içerikleri ve değerlendirmesi için (Bulutay,2003:5-49; Bulutay, 2004:30-91).

¹⁸ Vurgu aslında var. Lawson ve Colander vd. arasında konu ile ilgili yapılan tartışmalar için bakınız (Colander vd., 2009b:118-121) ve (Lawson,2009b:122-131).

¹⁹ Bu yönde geliştirilen bir açıklama biçimi için bkz. (Bresser-Pereira,2009:493-522).

ilgili tartışmaları da yeniden alevlendirmiştir. Nitekim küresel finansal krizin sadece akademik iktisadın değil, onun eğitim biçiminin de krizi olduğu yaygın bir biçimde paylaşılmaktadır.²⁰

İktisat bilimi, benzer olguları açıklamaya yönelik farklı teorik çerçevelerin eklektik birlikteliği ve bazen çatışma/kamplaşmanın yaşandığı bir karaktere sahiptir. Oysa iktisat eğitiminin söz konusu teorik zenginliği yansıtan çoğulcu (pluralist) bir yapıya sahip olmadığı ve tek bir ekolün (neoklasik iktisadın) hakimiyeti altında geliştiği görülmektedir (Denis,2009:7-8). Bu durum, iktisadın kendi içinde yaşayan (ama dışarıda kabul edilen) alternatif teorik çerçevelerin iktisat eğitiminde yer almaması yanında, diğer sosyal bilimlerle olan alışverişini de kısıtlayan bir yapıya süreklilik kazandırmaktadır.

İktisat eğitiminin, kuramsal bilgi vermenin yanı sıra, piyasa ekonomisinin talepleri ve iktisat öğrencilerinin kariyer planlarına uygun kullanılabilir/ geçerli bilgi verme işlevi bir zorunluluktur. Eğitimin/ders programlarının içeriğinde hangi derslere ne ölçüde ağırlık verilmesi gerektiği ile ilgili sorunlar da tartışma gündemine taşınmaktadır.

İktisat araştırmalarının gündemi; gerçek dünyanın somut politika önerilerine/alternatiflerine ihtiyaç duyan işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımı gibi disiplinler arası alışverişi de içeren sorunları yerine, yerleşik iktisadın doğasına uygun belirli konulara kaymaktadır. Bu eğilim, akademik atama ve yükseltme ölçütlerinde (ancak) yerleşik iktisadın sınırları çerçevesinde yayın kabul eden akademik değeri yüksek dergilerde yayın yapmanın önem kazanmasıyla, araştırmaların sadece mevcut kuramları sınamaya yönelik uygulamalı çalışmalar üzerinde yoğunlaşması şeklinde de ortaya çıkmaktadır.²¹

Buradan bakıldığında küresel finansal krizin, iktisat eğitiminin formel yöntemlere hakim, teknisyen-mühendis niteliği ağır basan iktisatçılar üzerinden mi yoksa gerçek dünyanın iktisadi/toplumsal sorunlarını bilen/kavrayan entelektüel donanıma sahip iktisatçılar üzerinden mi belirleneceği sorusunu tartışmaya uygun bir zemin ortaya koyduğu gözlenmektedir. Nitekim C.Goodhart (2009b:15), krizle ilgili olarak her iki iktisatçı tipolojisini de içeren şu tespiti açık bir biçimde ortaya koymaktadır: “ Son krizden çıkarılacak derslerden biri, ... modellerini görel olarak kısa vadeli gözlemler üzerine inşa eden matematikçi ve fizikçilerden daha az istihdam ederken, belirli modelleri oluşturmak için uygun veri setine zorunlu olarak sahip olmasalar bile neyin yanlış gidebileceğini bilen (iktisat) tarihçilerinden daha fazla istihdam etmektedir.”²²

Bu çerçevede aşağıdaki bölüm, akademik iktisadın ve iktisat eğitiminin krizine giden süreci, Türkiye’deki üniversitelerde iktisat eğitimi veren akademisyenlerin nasıl algıladığını saptamak için yapılan anket çalışmasını sunmaktadır. Faktör analizi kullanılarak yapılan çalışma, kriz ile iktisat eğitimi arasındaki ilişkiye yönelik algılamaları, yerleşik iktisat, matematiksel formalizm ve iktisat eğitimi arasındaki ilişki ekseninde ele almaktadır.

---

²⁰ Nitekim Geoffrey Hodgson, hükümetleri benzer bir krizi tekrar yaşamamak için iktisadın mevcut durumu ve eğitimini gözden geçirmeye çağıran bir imza kampanyası düzenlemiştir. Kampanya metninde Paul Krugman’ın New York Times’da Eylül 2009’da yazdığı makaledeki “iktisat bilimi için daha önemli olan sorun, krizin öngörülememesi değil, iktisatçıların, kendi matematiksel modellerinin iç uyumundaki mükemmelliği / zarafeti, sistemin tümünün taşıdığı riske tercih etmesi ve piyasa mekanizmasının başarısızlığını görememeleridir” cümlesi de yer almaktadır. Elektronik ortamda açılan imza kampanyasına (petition) %20’si Amerika ve %10’u İngiltere’den ve %62’si doktoralı olmak üzere 2300’ün üzerinde katılım olmuştur. Bu sayı Haziran 2000’de Post-Ötistik iktisat hareketine destek amacıyla verilen 1545 imzanın üzerindedir. İmza verenler arasında Douglass North, Masahiko Aoki, Tony Aspromourgos, Mark Blaug, Victoria Chick, Giovanni Dosi, Jan Fagerberg, Duncan Foley, Geoffrey Harcourt, Will Hutton, Alan Kirman, Arjo Klamer, Marc Lavoie, Richard Lipsey, Brian Loasby, Deirdre McCloskey, Luigi Pasinetti, Malcolm Sawyer, Mark Setterfield, Robert Skidelsky, Peter Skott gibi iktisatçılar da bulunmaktadır. (<http://www.feed-charity.org/revitalizing-economics-after-the-crash.htm> Erişim: 25.10.2009)

²¹ Bu görüşler, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA, 2007:1-25) tarafından yapılan İktisat Öngörü çalışmasında ayrıntılı olarak işlenmiştir.

²² Mankiw (2006:37), ilginç bir saptamayı, iktisat teorisi ile politika uygulamaları açısından yapmaktadır. Mankiw, Yeni Klasik ve Yeni Keynesyen iktisatçılar arasında bilim adamı (scientist) ve mühendis (engineer) ayrımı yapmaktadır. İlk gruptaki iktisatçıların teorik gelişmelerin öncüsü olmakla beraber hiçbirinin iktisat politikalarının yürütülmesinde aktif rol almadığını, buna karşılık ikinci gruptaki iktisatçıların aktif olarak politika uygulayıcısı olmaları nedeniyle makro iktisat mühendisleri olarak nitelenebileceğini vurgulamaktadır.

4.1. Veriler, Yöntem ve Uygulamada İzlenen Adımlar

Veri toplamak için öncelikle bir anket formu düzenlenmiş ve ankette yer alması gereken tüm ifadeler çalışmayı hazırlayanlar tarafından belirlenmiştir. Anket formu iki ana bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde kişileri tanımaya yönelik demografik sorular (cinsiyet, unvan, yaş vb.) yer almaktadır. İkinci bölümde ise çalışmanın konusu ve amacına yönelik 25 maddeden oluşan ifadeler bulunmaktadır. Bu 25 ifadenin cevap seçenekleri hazırlanırken, 5'li ölçekte Likert tipi (1- Kesinlikle Katılmıyorum 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum) ölçekten yararlanılmıştır.

Hazırlanan anket, çalışmanın amacını içeren bir açıklama ile birlikte Türkiye'deki 35 kamu ve özel üniversitenin İktisat ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri İktisat bölümlerinde görev yapan 340 akademisyene elektronik posta (e-mail) yoluyla gönderilmiştir. * Kasım 2009'da gerçekleştirilen anket uygulaması ve veri toplama işlemleri sonucunda, toplam 340 e-postadan 156 geri dönüş alınmış ve ankete katılan kişilerin verdiği cevaplar doğrultusunda gerekli analizler SPSS 13.0 paket programında yapılmıştır. 156 akademisyen içinde Yrd. Doç. Dr., Doç. Dr. ve Prof. Dr. unvanına sahip akademisyenler yer almaktadır.

Ankete verilen cevapların önce betimsel analizleri (sayıların, yüzde değerlerin tablo ile sunumu) yapılmış, sonra, 25 madde temelinde, Faktör Analizi (Factor Analysis) uygulanmıştır. Elde edilen faktörlerin içsel anlamda tutarlı olup olmadığını belirlemek amacıyla üçüncü adımda ise güvenilirlik analizi yapılmıştır. Bunun için Cronbach Alpha (α) değeri göz önüne alınmıştır.²³

Faktör analizi çok sayıda değişkenin daha az sayıda türetilmiş değişken ile ifade edilmesi, bir anlamda veri yapısının daha az sayıya indirgenmesi amacını güder. Faktör analizinde bu indirgeme işlemi yapılırken, değişkenler arasında yüksek derecede ilişkili olan değişken grupları oluşturulur. Bir anlamda birbirine benzerliği yüksek değişkenler bir araya getirilir ve her bir grup bir faktörü oluşturur. Bu işlemler yapılırken faktör analizi sırasında elde edilen faktör yükleri 0,30 üzerinde olan değişkenler dikkate alınır, 0,30'un altında olanlar ise analiz dışı bırakılır (Mardia vd.,1989:255; Sharma,1996:90-99; Johnson,1998:147-150; Hair vd.,1998:87-138).

Çalışmamızda faktörlerin türetilmesi için en yaygın kullanılan yöntem olarak temel bileşenler (principal components) ve döndürme yöntemi olarak da dik döndürme teknikleri arasında yer alan Varimax kullanılmıştır. Elde edilen faktörler, araştırmacının konu hakkındaki "a priori" bilgisine bağlı olarak ve faktörün alt maddelerini en iyi ifade eden başlık altında subjektif olarak isimlendirilmiştir.

Dördüncü adımda belirlenen faktörlere ilişkin korelasyon analizi yapılmıştır. Beşinci adımda, t ve F sınamaları yapılmıştır. İki den fazla örneklem ortalaması sınanırken, ortalamalar arasında bir farklılık olduğunda, farklılığın nereden kaynaklandığını belirlemek için post- hoc sınamalara başvurulur ve farklı olan kategori bu sayede belirlenir. Çalışmada hangi değişkenlerin birbirinden farklı olduğunu belirlemek amacıyla post- hoc sınamaları arasında en yaygın olan Tukey sınaması kullanılmıştır. Altıncı adımda ise analizlerden elde edilen bulgular genel olarak değerlendirilmiştir.

4.2. Betimsel Bulgular

Tablo 1'de anketi yanıtlayan akademisyenlerin cinsiyet, yaş, unvan ve eğitim durumlarına ilişkin elde edilen bulgular görülmektedir.

* Anket gönderilen üniversiteler Ek 1'de yer almaktadır.

²³ Cronbach Alpha değeri 0 ile 1 arasında değişir, ölçekte yer alan değişkenlerin içsel tutarlılığını ölçer. Cronbach Alpha değeri 0,70'in üzerinde olan ölçeklerin içsel tutarlılığa sahip olduğu, yani ele alınan ölçeğin güvenilir olduğu söylenir (Cramer,1998:397; Özdamar,1999:511; Bayram,2009:127).

Tablo 1. Betimsel İstatistikler

	N	%		N	%
Cinsiyet			Yaş Grupları; 28-67		
Erkek	124	79,5	28-38	35	23,6
Kadın	32	20,5	39-49	69	46,6
			50+	44	29,7
YüksekLisans Eğitimi			Unvan		
Türkiye	107	68,6	Prof. Dr.	48	31,4
Yurtdışı	49	31,4	Doç. Dr.	50	32,7
			Yrd. Doç. Dr.	55	35,9
Doktora Eğitimi			YüksekLisans veya		
Türkiye	112	71,8	Doktora Eğitimi		
Yurtdışı	44	28,2	Türkiye	95	60,9
			Yurtdışı	61	39,1

Tablo 1 incelendiğinde, anketi cevaplayan 156 kişinin 124'ünün (%79,5) erkek, 32'sinin (%20,5) kadın olduğu görülmektedir. Ankete cevap veren kişiler 28 ile 67 yaş arasındadır. Bunların 35 tanesi (%23,6) 28 ile 38 yaş arasında, 69 tanesi (%46,6) 39 ile 49 yaş arasında yer alırken, 44 tanesi de (%29,7) 50 ve üzeri yaşadadır. Anketi cevaplayan kişilerin ağırlıklı olarak 39 ile 49 yaş arasında yer aldığı söylenebilir. 156 kişinin 48'i Prof. Dr. (%31,4), 50'si (%32,7) Doç. Dr. ve 55'i (%35,9) Yrd. Doç. Dr. unvanına sahiptir.

Yüksek lisans veya doktora eğitimini Türkiye'de yapanların 95 (%60,9), yurtdışında yapanların ise 61 (%39,1) kişi olduğu izlenmektedir. Tablodan görüldüğü üzere, yüksek lisans eğitimini Türkiye'de yapanların sayısı 107 (%68,6) ve yurtdışında yapanların sayısı 49 (%31,4) iken, doktora eğitimini Türkiye ve yurtdışında yapanların sayısı sırasıyla, 112 (71,8) ve 44 (%28,2) olarak belirlenmiştir.

Ankete verilen cevapların frekans dağılımları da Tablo 2'deki gibidir. Tablo 2'nin 1. sütununda anketimizde yer alan 25 adet ifade görülmektedir. Bu ifadelerin her birinin karşısında 5'li likert ölçeği, her bir ifadeye verilen yanıtlar ve % değerleri yer almaktadır. Örneğin; "Matematik ve ekonometri ağırlıklı bir iktisat eğitiminin meslek olarak iktisat alanında çalışacaklar için daha yararlı olacağı kansındayım" şeklindeki 25. ifadeye, 13 kişi (%8,5) "kesinlikle katılmıyorum", 55 kişi (%35,9) "katılmıyorum", 29 kişi (%19) "kararsızım", 43 kişi (%28,1) "katılıyorum", 13 kişi (%8,5) de "kesinlikle katılıyorum" demişlerdir.

Tablo 2'de her ifade için en çok işaretlenen cevap şıklarına ilişkin sayı ve yüzde değerler koyu renkle gösterilmiştir. Bu durumda, örnek olarak alınan 25. maddeye ait ifade için en çok cevaplanan şıkkın, 55 kişi ve %35,9'lık yüzde ile "katılmıyorum" cevabı olduğu görülmektedir.

Tablo 2. İfadelere Ait Frekans Dağılımları

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Küresel finansal krizin öngörülememesinde genel olarak iktisatçıların sorumluluğu olduğunu düşünüyorum	11	7,1	56	36,1	22	14,2	53	34,2	13	8,4
Krizin sistemik ve kapitalist sisteme içkin olduğu kanısındayım	4	2,6	12	7,7	9	5,8	76	49,0	54	34,8
Krizin öngörülememesi, iktisatçıların bir bütün olarak küresel finansal sistemin taşıdığı riskleri kavrama konusunda gösterdiği başarısızlıktan kaynaklanmaktadır	8	5,2	51	33,3	21	13,7	62	40,5	11	7,2
Krizin öngörülememesi, yerleşik iktisat ekolüne mensup iktisatçıların sahip olduğu teorik çerçeve ve kullandıkları modellerin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır	6	3,8	44	28,2	16	10,3	67	42,9	23	14,7
İktisadın, finans teorisini ve finansal piyasaların işleyiş dinamiklerini daha fazla içerecek şekilde geliştirilmesinin, krizlerin öngörülmesi ve anlaşılması daha mümkün kılacağı kanısındayım	9	5,8	31	20,1	17	11,0	76	49,4	21	13,6
Krizin, yerleşik iktisat paradigmasında ve iktisadın gelişim çizgisinde gerçek dünyayı anlama/yorumlama açısından köklü bir dönüşüme yol açacağını düşünüyorum	2	1,3	32	21,1	38	25,0	68	44,7	12	7,9
Kriz bağlamında ortaya konulan alternatif teorik çerçeve/paradigmalar yerleşik iktisat teorisini / geleneğini sarsacak olgunlukta değildir	7	4,5	30	19,5	22	14,3	86	55,8	9	5,8
Küresel finansal krizde, uygulamalı matematiğin bir alt dalı haline gelen ve gerçek dünyanın tarihsel-kurumsal çerçeve ve olgularına yer vermeyen dar kapsamlı iktisat eğitiminin/kültürünün payı vardır.	6	3,9	35	22,7	15	9,7	65	42,2	33	21,4
Küresel finansal krizin, akademik iktisadın ve onun eğitim biçiminin sistemik başarısızlığını ortaya çıkardığı kanısındayım	10	6,5	51	33,1	27	17,5	54	35,1	12	7,8
İktisadın sosyal bir bilim olduğu kanısındayım	-	-	7	4,5	5	3,2	67	43,5	75	48,7
Bilimsel açıdan iktisadın tek bir ekolün (yerleşik iktisadın) etkisi altında geliştiğini düşünüyorum	6	3,8	29	18,6	13	8,3	82	52,6	26	16,7
İktisat teorisinin temel varsayımları (rasyonalite, denge,optimizasyon gibi) gerçek dünyanın iktisadi sorunlarını kavrama ve yorumlama konusunda yetersiz kalmaktadır	4	2,6	30	19,4	15	9,7	69	44,5	37	23,9
İktisatta matematik kullanımının giderek arttığını ve bir araç olmaktan çıkıp amaç haline geldiğini düşünüyorum	2	1,3	18	11,6	19	12,3	60	38,7	56	36,1
İktisat biliminin mevcut gelişim çizgisi paralelinde matematik, fizik gibi fen bilimlerinin analiz araçlarını kullanması bir zorunluluktur	3	1,9	38	24,5	30	19,4	74	47,7	10	6,5
İktisadın bir sosyal bilim olduğu vurgusunun matematiği/istatistiği/ekonometriyi bilmemeyi/ öğrenmemeyi haklı çıkarmak için kullanıldığı kanısındayım	31	19,9	70	44,9	22	14,1	28	17,9	4	2,6
Bir bilim dalı olarak iktisat toplumsal yaşamı yakından	4	2,6	46	29,5	11	7,1	76	48,7	19	12,2

İlgilendiren sosyal ve siyasal alanlarla ilişki kurmakta yetersiz kalmaktadır										
Teorik varsayımların iktisadın tarih, sosyoloji, siyaset bilimi gibi disiplinlerle işbirliği ve etkileşimini zayıflattığını düşünüyorum	4	2,6	56	35,9	17	10,9	64	41,0	15	9,6
Bilimsel araştırma ve yayınlarda refah, yoksulluk, kalkınma, gelir dağılımı, bölgelerarası dengesizlik gibi temaların ağırlığı giderek azalmaktadır	2	1,3	38	24,5	17	11,0	72	46,5	26	16,8
Son yıllarda, bilimsel yayınların yerleşik iktisada uygun belirli "popüler" konularda yoğunlaştığını ve çeşitliliğin azaldığını düşünüyorum	5	3,2	31	19,9	24	15,4	68	43,6	28	17,9
Yerleşik iktisat ideolojisinin hâkimiyetinin beni bilimsel araştırma alanında sınırladığımı düşünüyorum	10	6,5	113	73,9	17	11,1	-	-	13	8,5
İktisat eğitiminin, gerçek dünyanın anlaşılabilir yorumlanmasında işlevsel olmadığını düşünüyorum	13	8,4	69	44,5	16	10,3	42	27,1	15	9,7
İktisat eğitimi, neo-klasik iktisat ile özdeşleştirilerek verilmektedir	4	2,6	20	12,9	18	11,6	82	52,9	31	20,0
Kalkınma ekonomisi, iktisadi düşünceler tarihi, refah ekonomisi, iktisat felsefesi gibi derslerin eğitim programlarında ağırlığının azalmasını olumlu karşıyorum	65	41,7	79	50,6	5	3,2	4	2,6	3	1,9
Alternatif iktisat okullarının (marksist iktisat, evrimci iktisat, post keynesyen iktisat gibi) eğitim programlarında yer alması gerektiğini düşünüyorum	4	2,6	4	2,6	6	3,9	80	51,9	60	39,0
Matematik ve ekonometri ağırlıklı bir iktisat eğitiminin meslek olarak iktisat alanında çalışacaklar için daha yararlı olacağı kansındayım	13	8,5	55	35,9	29	19,0	43	28,1	13	8,5

4.3 Çıkarımsal Bulgular

Yukarıdaki betimsel bilgilerden sonra faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi ile (temel bileşenler ve Varimax döndürme yöntemi kullanılarak) elde edilen bulgular Tablo 3’de görüldüğü gibidir.

Tablo 3. Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	İfadeler	Faktör Yükleri		
I. Faktör: İktisadın Tek Bir Ekolün Hakimiyeti Altında Gelişmesi	Bilimsel açıdan iktisadın tek bir ekolün (yerleşik iktisadın) etkisi altında geliştiğini düşünüyorum.	,696		
	Bilimsel araştırma ve yayınlarda refah, yoksulluk, kalkınma, gelir dağılımı, bölgelerarası dengesizlik gibi temaların ağırlığı giderek azalmaktadır.	,683		
	Alternatif iktisat okullarının (marksist iktisat, evrimci iktisat, post keynesyen iktisat gibi) eğitim programlarında yer alması gerektiğini düşünüyorum	,665		
	Teorik varsayımların iktisadın tarih, sosyoloji, siyaset bilimi gibi disiplinlerle işbirliği ve etkileşimini zayıflattığını düşünüyorum	,655		
	İktisat eğitiminin, gerçek dünyanın anlaşılıp yorumlanmasında işlevsel olmadığını düşünüyorum	,629		
	Son yıllarda, bilimsel yayınların yerleşik iktisada uygun belirli “popüler” konularda yoğunlaştığını ve çeşitliliğin azaldığını düşünüyorum	,628		
	İktisat teorisinin temel varsayımları (rasyonalite, denge,optimizasyon gibi) gerçek dünyanın iktisadi sorunlarını kavrama ve yorumlama konusunda yetersiz kalmaktadır	,601		
	Bir bilim dalı olarak iktisat toplumsal yaşamı yakından ilgilendiren sosyal ve siyasal alanlarla ilişki kurmakta yetersiz kalmaktadır	,600		
	İktisat eğitimi, neo-klasik iktisat ile özdeşleştirilerek verilmektedir	,591		
	Krizin sistemik ve kapitalist sisteme içkin olduğu kanısındayım	,514		
Özdeğer: 7,38	İktisatta matematik kullanımının giderek arttığını ve bir araç olmaktan çıkıp amaç haline geldiğini düşünüyorum	,439		
	Kriz bağlamında ortaya konulan alternatif teorik çerçeve/paradigmalar yerleşik iktisat teorisini / geleneğini sarsacak olgunlukta değildir	-,309		
Açıklanan Varyans:19,88				

II. Faktör: Krizin Ortaya Çıkışında Yerleşik İktisadın Rolü	Krizin öngörülememesi, iktisatçıların bir bütün olarak küresel finansal sistemin taşıdığı riskleri kavrama konusunda gösterdiği başarısızlıktan kaynaklanmaktadır		,720	
	Küresel finansal krizin öngörülememesinde genel olarak iktisatçıların sorumluluğu olduğunu düşünüyorum		,685	
	Krizin öngörülememesi, yerleşik iktisat ekolüne mensup iktisatçıların sahip olduğu teorik çerçeve ve kullandıkları modellerin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır		,573	
	İktisadın, finans teorisini ve finansal piyasaların işleyiş dinamiklerini daha fazla içerecek şekilde geliştirilmesinin, krizlerin öngörülmesi ve anlaşılmasını daha mümkün kılacağı kanısındayım		,569	
	Küresel finansal krizin, akademik iktisadın ve onun eğitim biçiminin sistemik başarısızlığını ortaya çıkardığı kanısındayım		,549	
	Küresel finansal krizde, uygulamalı matematiğin bir alt dalı haline gelen ve gerçek dünyanın tarihsel-kurumsal çerçeve ve olgularına yer vermeyen dar kapsamlı iktisat eğitiminin/kültürünün payı vardır		,549	
Özdeğer: 2,08				

Açıklanan Varyans:13,33	Krizin, yerleşik iktisat paradigmasında ve iktisadın gelişim çizgisinde gerçek dünyayı anlama/yorumlama açısından köklü bir dönüşüme yol açacağını düşünüyorum		,348	
	Yerleşik iktisat ideolojisinin hâkimiyetinin beni bilimsel araştırma alanında sınırlandırdığını düşünüyorum		,302	
III. Faktör: İktisat Biliminin Geleceği ve Formalizmin Yeri Özdeğer: 1,75	Matematik ve ekonometri ağırlıklı bir iktisat eğitiminin meslek olarak iktisat alanında çalışacaklar için daha yararlı olacağı kansındayım			-.834
	İktisat biliminin mevcut gelişim çizgisi paralelinde matematik, fizik gibi fen bilimlerinin analiz araçlarını kullanması bir zorunluluktur			-,603
	İktisadın sosyal bir bilim olduğu kansındayım			,575
	Kalkınma ekonomisi, iktisadi düşünceler tarihi, refah ekonomisi, iktisat felsefesi gibi derslerin eğitim programlarında ağırlığının azalmasını olumlu karşılıyorum			-,546
	İktisadın bir sosyal bilim olduğu vurgusunun matematiği/istatistiği/ekonometriyi bilmemeyi/ öğrenmemeyi haklı çıkarmak için kullanıldığı kansındayım.			-,519
Açıklanan Varyans:11,61				

Tablo 3'ün 1.sütununda elde edilen faktörler (3 faktör), 2.sütununda her bir faktörün kapsadığı ifadeler, son sütununda ise ilgili faktör yükleri görülmektedir. En yüksek faktör yükleri koyu renk ile gösterilmiştir.

Temel bileşenler ve Varimax yöntemi ile elde edilen bulgular çerçevesinde üç faktör belirlenmiştir. Bunların her birinin özdeğerlerinin (eigen value) 1'den büyük olduğu görülmektedir. Faktörlere ilişkin toplam varyans incelendiğinde 1.faktör, toplam varyansın %19,88'ini, 2. faktör %13,33'ünü, 3.faktör %11,61'ini açıklamaktadır. Her üç faktör birlikte toplam varyansın % 44, 82'sini (19,88+13,33+11,61=44,82) açıklamaktadır. Faktör bazında Cronbach-Alpha değerlerinin tamamı (1.faktör için $\alpha=0,86$; 2. faktör için $\alpha=0,76$; 3. faktör için $\alpha=0,66$) faktörlerin içsel tutarlılığa sahip ve güvenilir olduklarını göstermektedir.

Yapılan değerlendirmeler ışığında faktörleri oluşturan ifadeler ve "a priori" bilgi çerçevesinde söz konusu 3 faktör Tablo 3'de de görüldüğü gibi sırasıyla şöyle adlandırılmıştır: "İktisadın Tek Bir Ekolün Hakimiyeti Altında Gelişmesi" (1. faktör), "Krizin Ortaya Çıkışında Yerleşik İktisadın Rolü" (2. faktör) ve "İktisat Biliminin Geleceği ve Formalizmin Yeri"(3. faktör). Faktörler ile faktörleri oluşturan ifadeler arasındaki korelasyon değerlerini ifade eden "faktör yükleri" şu aralıklardadır: 1.faktöre ait faktör yükleri 0,31 ile 0,70 aralığında, 2. faktöre ait faktör yükleri 0,30 ile 0,72 aralığında ve 3. faktöre ait faktör yükleri 0,52 ile 0,83 aralığındadır. Tüm ifadelerle ilişkin faktör yükleri 0,30'dan büyük olduğundan herhangi bir ifadenin dışlanmasına gerek görülmemiştir.

Üç faktöre ait faktör analizi sonucunda elde edilen "skorlar" dikkate alınarak elde edilen istatistikler Tablo 4'te gösterilmiştir. Bu tabloda görüldüğü üzere, 1.faktörden elde edilen (12 madde) faktör skorları ortalaması 42,35 ve standart sapması 8,11; 2. faktörden elde edilen (8 madde) faktör skorları ortalaması 25,27 ve standart sapması 5,38; 3. faktörden elde edilen (5 madde) faktör skorları ortalaması 11,99 ve standart sapması 3,15'tir.

Tablo 4'te ayrıca üç faktörün skorları arasındaki korelasyonlar da görülmektedir. Üç korelasyon katsayısı %1 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur; 1. ve 2. faktör arasındaki korelasyon +0,57 olarak belirlenmiştir ve iktisadın tek bir ekolün hakimiyetinde gelişmesi ile krizin ortaya çıkışında yerleşik iktisadın rolü arasında güçlü bir ilişki vardır.

Tablo 4. Ortalama ($\bar{x}$), Standart Sapma (s), Korelasyon Matrisi (n=156)

Faktörler	Madde Sayısı	$\bar{x}$ (Ortalama)	s (Standart Sapma)	İktisadın Tek Bir Ekolün Hakimiyeti Altında Gelişmesi	Krizin Ortaya Çıkışında Yerleşik İktisadın Rolü	İktisat Biliminin Geleceği ve Formalizmin Yeri
İktisadın Tek Bir Ekolün Hakimiyeti Altında Gelişmesi	12	42,35	8,11	1	,575**	,341**
Krizin Ortaya Çıkışında Yerleşik İktisadın Rolü	8	25,27	5,38		1	,225**
İktisat Biliminin Geleceği ve Formalizmin Yeri	5	11,99	3,15	Sim.		1

** Korelasyon katsayıları (r'ler %1 anlamlılık düzeyinde) istatistiki olarak anlamlıdır (p< 0.01).

Bununla birlikte, I.faktörle III. faktör arasında +0,34 olarak belirlenen korelasyon katsayısı, iktisadın tek bir ekolün hakimiyeti altında gelişmesi ile iktisat biliminin geleceği ve formalizmin yeri arasında güçlü olmayan aynı yönlü bir ilişki olduğunu ifade ediyor. II. Faktör ile III. faktör arasındaki korelasyon katsayısı ise +0,22 olarak hesaplanmıştır. Bu katsayı da, iktisadın tek bir ekolün hakimiyeti altında gelişmesi ile iktisat biliminin geleceğinde formalizmin yeri arasında zayıf aynı yönlü bir ilişki olduğunu gösteriyor.

Türkiye’de veya yurtdışında yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamlayan akademisyenler arasında görüş farklılığının olup olmadığını belirlemek üzere her üç faktör için ayrı ayrı t sınamaları yapılmıştır.

Tablo 5’in 1.sütununda faktör analizi sonucunda elde edilen 3 faktör görülmektedir. 2. sütunda Türkiye’de, 3. sütunda yurt dışında yüksek lisans veya doktora eğitimi yapanların faktör skorları, ortalamaları ve standart sapmaları, yer almaktadır. 4. sütunda, hesaplanan t istatistikleri vardır. Son sütunda ise t-değerlerinin olasılık değerleri (p) yer almaktadır.

Burada, her bir faktör için sınanan hipotezler şöyledir:

Tablo 5. Yüksek Lisans / Doktora Eğitimini Tamamlama Yerine Göre t-sınaması Sonuçları

Faktörler	Türkiye (n=95)	Yurtdışı (n=61)	t	P
İktisadın Tek Bir Ekolün Hakimiyeti Altında Gelişmesi	43,41±8,12	40,16±7,61	2,497	,014
Krizin Ortaya Çıkışında Yerleşik İktisadın Rolü	25,35±5,57	24,08±5,65	1,377	,171
İktisat Biliminin Geleceği ve Formalizmin Yeri	18,39±3,19	17,03±3,10	2,621	,010

H₀: $\mu_1 = \mu_2$ (Türkiye’de ve yurt dışında yüksek lisans veya doktora eğitimi alanların ilgili faktöre ait puan ortalamaları birbirine eşittir)

H₁: $\mu_1 \neq \mu_2$ (Türkiye’de ve yurt dışında yüksek lisans veya doktora eğitimi alanların ilgili faktöre ait puan ortalamaları birbirine eşit değildir)

Tablo 5’in son sütunu incelendiğinde, iktisat biliminin tek bir ekolün hakimiyeti altında gelişmesi ve iktisat biliminin geleceği ve formalizmin yeri olarak ifade edilen faktör I ile faktör III’e ait koyu renkle gösterilen (p) değerleri %5 anlamlılık düzeyinden küçük olduğu için (I.faktör için 0,014<0,05 ve III. faktör için 0,010<0,05) H₀ hipotezi reddedilir. Böylelikle her iki faktör için Türkiye ile yurt

dışında yüksek lisans veya doktora eğitimi alanların faktör skorları ortalamalarının eşit olmadığı sonucuna varılmaktadır. Faktör II için ise, (p) değeri %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu için (II. faktör için $0,17 > 0,05$) H_0 hipotezi reddedilemez. Dolayısıyla Türkiye ile yurt dışında yüksek lisans veya doktora eğitimi alanların faktör skorları ortalamaları birbirine eşittir.

Bu durumda I. faktör ve III. faktöre ilişkin olarak, yüksek lisans veya doktora eğitimini Türkiye’de yapanlar (T grubu) ile aynı eğitimi yurtdışında alanların (YD grubu) görüşlerinin farklılaştığı; buna karşılık II. faktöre ilişkin görüşlerinin ise benzer olduğu anlaşılmaktadır. Öyleyse, ankete katılan akademisyenlerden T grubunda olanların kriz-iktisat eğitimine ilişkin algılamalarında, iktisadın tek bir ekolün hakimiyeti altında geliştiği düşüncesi, YD grubuna göre daha ağır basmaktadır. (T grubu ortalaması $43,41 >$ YD grubu ortalaması $40,16$) Benzer farklılık III. faktör bağlamında da söz konusudur. Kriz-iktisat eğitimi ilişkisine yönelik algılamaları etkileyen III. faktör dikkate alındığında, T grubundakiler, YD grubuna göre iktisat biliminin geleceğinde formalizmin önemini koruyacağı yönündeki düşünceye daha kuvvetle katılmaktadırlar. (T’dekilerin ortalaması $18,39 >$ YD’dekilerin ortalaması $17,03$) Krizin ortaya çıkışında yerleşik iktisadın rolü olduğu konusunda (II. faktör) ise her iki grupta yer alan akademisyenlerin az bir farklılık olmakla beraber benzer düzeyde düşündükleri görülmektedir.

Akademik kariyerin asıl belirleyici unsuru olan doktora eğitiminin taşıdığı önem göz önüne alınarak, doktorasını Türkiye veya yurtdışında tamamlayan akademisyenler arasında farklılık olup olmadığını belirlemek üzere her üç faktör için ayrı ayrı t sinamaları yapılmış ve sonuçlar Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Doktora Eğitimine Göre t-sınaması Sonuçları

Faktörler	Türkiye (n=112)	Yurtdışı (n=44)	t	P
İktisadın Tek Bir Ekolün Hakimiyeti Altında Gelişmesi	43,16±7,91	39,54±7,93	2,567	,011
Krizin Ortaya Çıkışında Yerleşik İktisadın Rolü	25,44±5,57	23,36±5,54	2,097	,039
İktisat Biliminin Geleceği ve Formalizmin Yeri	18,32±3,18	16,68±3,02	2,937	,004

Daha önce Tablo 5 için yazılan hipotezler buradaki t sinamaları için de geçerlidir. Doktora için T ve YD grupları arasında görüş farklılığı olup olmadığı dikkate alındığında, (p) değerleri her üç faktörde de %5 anlamlılık düzeyinden küçük olduğu için (I. faktör için $0,011 < 0,05$, II. faktör için $0,039 < 0,05$ ve III. faktör için $0,004 < 0,05$) H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum, her üç faktör için de T ve YD grupları faktör skorları ortalamalarının eşit olmadığını göstermektedir. Böylece sadece doktora eğitiminin yapıldığı yer dikkate alındığında, T grubunun YD grubuna göre krizin ortaya çıkışında iktisadın tek bir ekolün hakimiyeti altında gelişmesine ve iktisat biliminin geleceğinde formalizmin önemini koruyacağına daha yüksek düzeyde katılmaktadırlar.

Kriz-iktisat eğitimi ilişkisine yönelik algılamada, akademik unvanların da etkili olabileceği düşüncesinden hareketle, faktör analizi sonucunda elde edilen 3 faktöre ilişkin bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek için F sinamaları ve buradan çıkan sonuç ile Tukey’in post-hoc sinamasına yer verilmiştir. Bu sinamaların sonuçları Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Ünvana Göre F-Sınaması Sonuçları

Faktörler	Prof.Dr. (n=48)	Doç.Dr. (n=50)	Y. Doç. Dr. (n=55)	F	p	Post Hoc.
İktisadın Tek Bir Ekolün Hakimiyeti Altında Gelişmesi	42,85±9,03	42,4±7,37	41,29±7,97	,522	,594	-
Krizin Ortaya Çıkışında Yerleşik İktisadın Rolü	26,83±5,89	24,46±5,42	23,62±5,25	4,59	,012	P>Y*
İktisat Biliminin Geleceği ve Formalizmin Yeri	17,75±3,13	18,44±3,37	17,45±3,20	1,26	,287	-

*P=Prof. Dr. Y=Y. Doç. Dr.’u ifade etmektedir.

F sınaması yapılırken her 3 faktör için geçerli olan hipotezler şöyledir:

$H_0: \mu_1 = \mu_2 = \mu_3$ (Prof. Dr., Doç. Dr.,Yrd.Doç. Dr için ilgili faktöre ait puan ortalamaları birbirine eşittir)

$H_1: \mu_1 \neq \mu_2 \neq \mu_3$ (Prof. Dr., Doç. Dr.,Yrd.Doç. Dr için ilgili faktöre ait puan ortalamaları birbirine eşit değildir)

Prof. Dr., Doç. Dr. ve Yrd.Doç. Dr unvanlılar arasında unvana göre farklılık olup olmadığı dikkate alındığında (p) değerleri, I. ve III. faktörde %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu için (I.faktör için $0,59 > 0,05$ ve III. faktör için $0,28 > 0,05$) H_0 hipotezi reddedilemez. Bu durumda I. ve III. faktör için söz konusu üç unvan arasında faktör skorları açısından anlamlı bir farklılık yoktur. Bir diğer ifadeyle, unvana göre iktisadın tek bir ekolün hakimiyeti altında gelişmesi ile iktisat biliminin geleceğinde formalizmin önemini koruyacağına ilişkin görüşler konusunda unvanlar arasında anlamlı bir farklılık oluşmamıştır.

Ancak II. faktör söz konusu olduğunda (p) değeri %5 anlamlılık düzeyinden küçüktür ($0,012 < 0,05$) ve H_0 hipotezi reddedilir. Dolayısıyla Prof. Dr., Doç. Dr. ve Yrd. Doç. Dr. arasında yerleşik iktisadın krizdeki rolüne ilişkin faktör skorları ortalamalarında farklılaşma görülmektedir. Bu farklılaşmanın hangi unvandan kaynaklandığını belirlemek için yapılan post-hoc sınaması sonucunda Prof. Dr. unvanına sahip akademisyenler, küresel finansal krizin ortaya çıkışında yerleşik iktisadın payı olduğu düşüncesine Yrd. Doç. Dr. unvanına sahip akademisyenlere nazaran daha fazla katıldıkları görülmüştür. Tablo 7'nin son sütununda gösterilen post-hoc sınama sonucu da bu duruma açık bir biçimde işaret etmektedir. $P > Y$ ile ifade edilen sonuca göre, Prof. Dr. ile Yrd. Doç. Dr. arasında ilgili faktör için anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır.

4.4 Genel Değerlendirme

Yapılan faktör analizi sonucunda Türkiye'deki üniversitelerde iktisat eğitimi veren akademisyenlerin kriz-iktisat eğitimi ilişkisine yönelik algılamalarını açıklama gücü en yüksek faktör, iktisadın tek bir ekolün hakimiyeti altında gelişmesi olarak tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla, krizin ortaya çıkışında yerleşik iktisadın önemli bir rol oynadığı ve iktisat biliminin geleceğinde formalizmin önemini koruyacağı yönünde ifade edilen iki faktör izlemektedir. Öte yandan, üç faktöre ilişkin faktör yükleri dikkate alınarak yapılan istatistiksel analizlerde, iktisadın tek bir ekolün hakimiyeti altında gelişmesi ile yerleşik iktisadın krizin ortaya çıkışındaki rolü arasında güçlü ve aynı yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doktorasını Türkiye'de (T) veya yurtdışında (YD) yapan akademisyenler arasında kriz ve iktisat eğitimi ilişkisine yönelik algılamalarında bir farklılık bulunup bulunmadığına dair analizde, her üç faktör için de T ve YD grubu akademisyenler arasında farklılaşmanın olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda T grubu, YD grubuna göre, iktisadın tek bir ekolün hakimiyeti altında geliştiğine, krizde yerleşik iktisadın rolü olduğuna ve iktisat biliminin geleceğinde formalizmin önemini koruyacağına daha fazla katılmaktadırlar.

Ankete katılan akademisyenler, üç farklı unvana göre betimlendiğinden her bir faktör için unvanlar arasında bir farklılaşmanın olup olmadığı da sınanmıştır. Sonuçta sadece krizin ortaya çıkmasında yerleşik iktisadın rolü bağlamında Prof. Dr. olanlarla Yrd. Doç.Dr. olanlar arasında bir farklılaşmanın olduğu bulunmuştur. Prof. Dr. olanlar Yrd. Doç.Dr.olanlara göre, krizin ortaya çıkmasında yerleşik iktisadın rolü olduğu ifadesine daha fazla katılmaktadırlar.

Bu bulgular, iktisat biliminin tek bir ekolün hakimiyeti altında geliştiği konusunda yaygın bir görüş birliğinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu bağlamda unvana göre bir farklılaşma olduğu görülmektedir. İktisat biliminin geleceğinde formalizmin önemini koruyacağı konusunda ise T ve YD grupları, gerekse unvan grupları bakımından anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir.

Yukarıda elde edilen bulgular yanında, çelişki ya da kararsızlık ima eden bazı sonuçlar da dikkat çekmektedir. Bu sonuçlar, hem iktisadın öteden beri var olan meşruiyet sorunları hem de iktisat eğitiminin niteliği ve geleceği yanında iktisatçının kimliği ile ilgili de anlamlı bir uzlaşmanın oluşmadığına işaret etmektedir.

Örneğin, Tablo 8’deki veriler incelendiğinde, yüksek lisans veya doktora bakımından T ve YD gruplarında olanların “İktisat teorisinin temel varsayımları (rasyonalite, denge, optimizasyon gibi) gerçek dünyanın iktisadi sorunlarını kavrama ve yorumlama konusunda yetersiz kalmaktadır” ifadesine yüksek oranda (katılıyorum %44,5 + kesinlikle katılıyorum %23,9 = %68,4) katıldıkları gözlenmektedir.

İkinci bölümdeki Tablo 2’de görüldüğü gibi, iktisadın bir sosyal bilim olduğu önermesine büyük oranda katılan akademisyenler (katılıyorum %43,5+ kesinlikle katılıyorum %48,7 = %92,2); “iktisatta matematik kullanımının giderek arttığını ve bir araç olmaktan çıkıp amaç haline geldiğini düşünüyorum” ifadesine daha düşük oranda (katılıyorum %38,07+kesinlikle katılıyorum %36,1 = %74,8) katılırlar. Bunun yanında “İktisat biliminin mevcut gelişim çizgisi paralelinde matematik, fizik gibi fen bilimlerinin analiz araçlarını kullanması bir zorunluluktur” ifadesine ise %54,2 oranında (katılıyorum %47,7 + kesinlikle katılıyorum %6,5) katılırlar. “Matematik ve ekonometri ağırlıklı bir iktisat eğitiminin meslek olarak iktisat alanında çalışacaklar için daha yararlı olacağı kansındayım” ifadesine katılanlar (katılıyorum %28,1 + kesinlikle katılıyorum %8,5) toplamda %36,6 ile daha düşüktür.

Tablo 8. “İktisat teorisinin temel varsayımları (rasyonalite, denge, optimizasyon gibi) gerçek dünyanın iktisadi sorunlarını kavrama ve yorumlama konusunda yetersiz kalmaktadır” ifadesine verilen yanıtların yüksek lisans veya doktora T ve YD gruplar dağılımı

Yukarıdaki ifadeye verilen yanıtlar	Yüksek Lisans veya Doktora Eğitimi		Toplam
	Türkiye	Yurtdışı	
K. Katılmıyorum	3 3,2%	1 1,7%	4 2,6%
Katılmıyorum	12 12,6%	18 30,0%	30 19,4%
Kararsızım	12 12,6%	3 5,0%	15 9,7%
Katılıyorum	39 41,1%	30 50,0%	69 44,5%
K. Katılıyorum	29 30,5%	8 13,3%	37 23,9%
Toplam	95 100,0%	60 100,0%	155 100,0%

Bu sonuçlar birlikte ele alındığında, bir sosyal bilim olarak iktisatta artan matematik kullanımının çok da olumlu karşılanmamakla birlikte bir “realite” olarak görüldüğü düşünülebilir. Ancak bu durumda meslek olarak iktisat alanında çalışacaklar için matematik, istatistik ve ekonometri ağırlıklı bir eğitim programını yararlı bulanların oranının daha yüksek olması beklenirdi.

Tablo 8 ve 9’daki verilerin birlikte incelenmesi bu durumla ilgili daha ayrıntılı bilgi vermektedir. “Matematik ve ekonometri ağırlıklı bir iktisat eğitiminin meslek olarak iktisat alanında çalışacaklar için daha yararlı olacağı” ifadesine katılanlar genelde oldukça düşük (%36,6), doktora eğitimi bakımından YD grubundakilerden katılanlar (katılıyorum %47,7+ kesinlikle katılıyorum %13,6=%61,3) daha yüksektir. Dolayısıyla, doktora bakımından YD grubunda olanlar iktisat teorisinin temel varsayımlarının gerçek dünyanın iktisadi sorunlarını kavramada yetersiz olduğunu düşünüyorlar, ancak iktisat alanında çalışacaklar için matematik ve ekonometri ağırlıklı bir iktisat eğitimini gerekli/kaçınılmaz görüyorlar.

Ayrıca, Tablo 9’daki ifadeye verilen yanıtlarda, özellikle doktorasını Türkiye’de yapanlar arasında görülen yüksek orandaki “kararsız”lık (%20,20) dikkat çekici olup, iktisat eğitiminin geleceğine ilişkin kafa karışıklığı ve belirsizlik algılamasını yansıtmaktadır. Bir yandan piyasanın taleplerine uygun teknisyen nitelikli “eleman” yetiştirme, diğer yandan ise iktisadi sorunları toplumsal ve tarihsel bağlamda değerlendiren iktisatçılar yetiştirme kaygısı, iktisat eğitiminde bir açmazı ortaya koymaktadır.

Tablo 9. “Matematik ve ekonometri ağırlıklı bir iktisat eğitiminin meslek olarak iktisat alanında çalışacaklar için daha yararlı olacağı kansındayım” ifadesine verilen yanıtlar ve Doktora eğitiminin yeri

Yukarıdaki ifadeye verilen yanıtlar	Doktora Eğitimi		Toplam
	Türkiye	Yurtdışı	
K. Katılmıyorum	12 11,0%	1 2,3%	13 8,5%
Katılmıyorum	46 42,2%	9 20,5%	55 35,9%
Kararsızım	22 20,2%	7 15,9%	29 19,0%
Katılıyorum	22 20,2%	21 47,7%	43 28,1%
K. Katılıyorum	7 6,4%	6 13,6%	13 8,5%
Toplam	109 100,0%	44 100,0%	153 100,0%

Tablo 10. “Kalkınma ekonomisi, iktisadi düşünceler tarihi, refah ekonomisi, iktisat felsefesi gibi derslerin eğitim programlarında ağırlığının azalmasını olumlu karşılıyorum” ifadesine verilen yanıtların yüksek lisans veya doktora bakımından T ve YD gruplarında olanlara göre dağılımı

Yukarıdaki ifadeye verilen yanıtlar	Yüksek Lisans veya Doktora Eğitimi		Toplam
	Türkiye	Yurtdışı	
K. Katılmıyorum	45 47,4%	20 32,8%	65 41,7%
Katılmıyorum	45 47,4%	34 55,7%	79 50,6%
Kararsızım	1 1,1%	4 6,6%	5 3,2%
Katılıyorum	3 3,2%	1 1,6%	4 2,6%
K. Katılıyorum	1 1,1%	2 3,3%	3 1,9%
Toplam	95 100,0%	61 100,0%	156 100,0%

Bu açmaz, Tablo 9 ve Tablo 10’daki veriler incelendiğinde de karşımıza çıkmaktadır. Tablo 10’da görüldüğü gibi, yüksek lisans veya doktora eğitimi bakımından T ve YD grubunda olanlar “Kalkınma ekonomisi, iktisadi düşünceler tarihi, refah ekonomisi, iktisat felsefesi gibi derslerin eğitim programlarında ağırlığının azalmasını olumlu karşılıyorum” ifadesine, çok yüksek oranda (kesinlikle katılmıyorum %41,70+ katılmıyorum %50,60 = %92,30) katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu sonuçlar, A.Rubinstein’in (1995:12) belirttiği, iktisat biliminin öteden beri süregelen gerçek dünya ile bağ kurma konusundaki zafiyetinin açık bir ifadesi olabilir.

5. SONUÇ

Ağustos 2007’de ABD’de başlayan küresel finansal krizle beraber bir bütün olarak akademik iktisadın ve onun eğitim biçiminin ciddi bir biçimde sorgulandığı görülmektedir. Bu bağlamda krizin yerleşik iktisat tarafından öngörülememiş ve açıklanamamış olması, hem iktisat biliminin meşruiyet sorunlarına ilişkin tartışmaların canlanmasını hem de diğer sosyal bilimlerle olan ilişkilerinin yeniden gözden geçirilmesi yönünde arayışları beraberinde getirmiştir.

Yerleşik iktisadın sahip olduğu teorik çerçeve ve kullandığı modellerin yetersizliği ve matematiksel formalizmin iktisadın tanımlayıcı özelliği haline gelmesi, iktisadın toplumsal sorunlara

yabancılaşmasına bağlı olarak, iktisat eğitiminin mevcut durumu ve geleceğine ilişkin tartışmaları da gündeme getirmiştir. Bu tartışmalar, esas olarak iktisat biliminin sahip olduğu teorik zenginliği yansıtan çoğulcu bir yapıya sahip olmaması ve tek bir ekolün (neo klasik iktisadın) hakimiyeti altında gelişmesine bağlı olarak yapılmaktadır.

Nitekim Türkiye’de iktisat alanındaki akademisyenler üzerinde yapılan çalışma da bunların iktisat biliminin mevcut içeriği ve eğitimi konusunda benzer görüşü paylaştıklarını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte akademisyenler, matematiksel model kullanmakla ilgili sorunların varlığına rağmen, bir dil olarak matematik kullanımına ihtiyaç olduğu ve belirli alanlarda bunun zorunlu olduğu düşüncesine sahiptirler. Bu durum, akademisyenler arasında iktisat eğitiminin geleceği ile ilgili bir kafa karışıklığı ve belirsizliğin varlığına işaret etmektedir.

Kuşkusuz mevcut belirsizliği, iktisat biliminin kadim meşruiyet sorunları ve ontolojik-epistemolojik yapısından bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu nedenle, çalışmamızdan elde edilen bulgular, iktisat eğitiminin geleceğinde daha çoğulcu ve diğer sosyal bilimlerle daha fazla diyalogu ve alışverişi içeren bir yapının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, formalizmin başlı başına bir amaç olmaktan ziyade araç olarak kullanılması gerektiğini de dikkate almaktadır. Ancak asıl tartışılması gereken, piyasa mekanizmasının küresel finansal krize yol açan işleyiş dinamikleri ile iktisadın metodolojik tercihleri ve ontolojik-epistemolojik yapısı arasındaki ilişkiler olmalıdır.

KAYNAKÇA

- 98th Dahlem Workshop Report (2008), “Is there a Mathematics of Social Entities?”, Freie Universität Berlin, December 14–19 (<http://www.fu-berlin.de/veranstaltungen/dahlemkonferenzen/en/programm/index.html>, Erişim, 10.06.2009).
- Arestis, Philip (2007), “What is the New Consensus in Macroeconomics”, **Is There a New Consensus in Macroeconomics?** içinde, derleyen Philip Arestis, Palgrave Macmillan.
- Backhouse, Roger E. (1998) , “If Mathematics is Informal, Then Perhaps We Should Accept That Economics Must be Informal Too”, **The Economic Journal**, Vol.108 Issue 451, November, s.1848–1858.
- Backhouse, Roger E. (2005), “The Rise of Free Market Economics: Economists and the Role of the State since 1970”, **History of Political Economy**, Vol.37, (Suppl 1), s.355–392.
- Bayram, Nuran (2009), **Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi**, 2. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Becker, Gary S. (1976), **The Economic Approach to Human Behavior**, USA: Chicago University Press.
- Bigo, Vinca (2008), “ Explaining Modern Economics (as a microcosm of society)”, **Cambridge Journal of Economics**, Vol.32 No.4, July, s.527–554.
- Blanchflower, David (2009), “The Future of Monetary Policy”, Speech at Cardiff University, March 24.
- Blanchard, Olivier J (2008), “The State of Macro”, **NBER Working Paper** No.14259, August.
- Blaug, Mark (1997), “Ugly Currents in Modern Economic”, **Options Politiques**, Septembre, s.3–8.
- Bresser-Pereira, L.C. (2009), “The Two Methods and the Hard Core of Economics”, **Journal of Post Keynesian Economics**, Vol.31 No.3, Spring, s.493–522.
- Buiter, Willem (2009), “The Unfortunate Uselessness of most ‘state of the art’ Academic Monetary Economics”, March 3, (<http://blogs.ft.com/maverecon/2009/03/the-unfortunate-uselessness-of-most-state-of-the-art-academic-monetary-economics/>, Erişim: 04.03.2009).

- Bulutay, Tuncer (2003), "Bilim ve İktisat", **İktisat İşletme ve Finans**, Sayı: 211, Ekim, s.5–49.
- Bulutay, Tuncer (2004), "İktisat Kuramının Temel İlkeleri ve Eleştirileri", **İktisat İşletme ve Finans**, Sayı: 224, Kasım, s.30–91.
- Caldentey, Esteban P. ve M.Vernengo (2010), "Modern Finance, Methodology and Global Crisis", **Real World Economics Review**, Issue No.52, March, s.69–81.
- Chick, Victoria (1998), "On Knowing One's Place: The Role of Formalism in Economics", **The Economic Journal**, Vol.108 Issue 451, November, s.1859–1869.
- Clarida, Richard, Jordi Gali ve Mark Getrler (1999), "The Science of Monetary Policy: A New Keynesian Perspective", **Journal of Economic Literature**, vol. xxxvii, December, s.1661–1707.
- Coase, Ronald H. (1999), "An Interview with Ronald Coase", **ISNIE (International Society for New Institutional Economics) Newsletter**, Vol.2 No.1, Spring, s.3–10.
- Colander, David, Richard P.F.Holt, J.Barkley Rosser, Jr. (2004), "The Changing Face of Mainstream Economics", **Review of Political Economy**, Vol.16 No.4, October, s.485–499.
- Colander, David, M.Goldberg, A.Haas, K.Juselius, A.Kirman, T.Lux, B.Sloth (2009a), "The Financial Crisis and the Systemic Failure of the Economics Profession", **Critical Review**, Vol.21 Issue 2&3, s.249–267.
- Colander, David, H.Foellmer, A.Haas, K.Juselius, A.Kirman, B.Sloth, T.Lux (2009b), "Mathematics, Methods and Modern Economics", **Real World Economics Review**, Issue No.50, September, s.118–121.
- Cramer, Duncan (1998), **Fundamental Statistics for Social Research**, New York: Routledge.
- Debreu, Gerard (1986), "Theoretic Models: Mathematical Form and Economic Content", **Econometrica**, Vol.54 No.6, November, s.1259–1270.
- Debreu, Gerard (1991), "Mathematization of Economic Theory", **The American Economic Review**, Vol.81 No.1 March, s.1–7.
- Denis, Andy (2009), "Editorial: Pluralism in Economics Education", **The International Review of Economics Education**, Vol.8 Issue 2, s.7–22.
- Dow, Sheila C. (1998), "Controversy Formalism in Economics", **The Economic Journal**, Vol.108 Issue 451, November, s.1826–1847.
- Dow, Sheila C. (2000), "Prospects for the Progress of Heterodox Economics", **Journal of the History of Economic Thought**, Vol.22 Number 2, June, s.157–170.
- Eichengreen, Barry (2009), "The Last Temptation of Risk", **The National Interest**, May/June 2009, p.1 (<http://www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=21274> Erişim: 14.06.2009).
- Epstein, Gerald E. (2005), "Introduction: Financialization and the World Economy", **Financialization and the World Economy**, içinde (der.) Gerald E. Epstein, UK: Edward Elgar.
- Fama, Eugene F. (2007), "Interview with Eugene Fama", **The Region**, December, s.15–22.
- Federal Reserve Bank of Kansas City (2002), **Rethinking Stabilization Policy**, Jackson Hole, August 29–31.
- Frängsmyr, T. (2005), **The Nobel Prizes 2004**, Nobel Foundation: Stockholm, 2005.
- Friedman, Milton (1999), "Conversation with Milton Friedman", **Conversations with Leading Economists: Interpreting Modern Macroeconomics** içinde, (der.) Brian Snowden, Howard R. Vane, EE.
- Goodfriend, Marvin ve Robert G. King (2001), "The Case for Price Stability", **NBER Working Paper**, No.8423, August.

- Goodfriend, Marvin (2002) "Monetary Policy in the New Neoclassical Synthesis: A Primer", **International Finance**, Vol.5 No.2, s.165–191.
- Goodfriend, Marvin (2007), "How the World Achieved Consensus on Monetary Policy", **Journal of Economic Perspectives**, Vol.21 No.4, Fall, s.47–68.
- Goodhart, C.A.E. (2009a), "The Continuing Muddles of Monetary Theory: A Steadfast Refusal to Face Facts", **Economica**, Vol.76 Issue 1, October, s.821–830.
- Goodhart, Charles (2009b), "The Financial Crisis and the Future of the Financial System", **Zeszyty BRE Bank-CASE Seminar**, Nr.100.
- Grauwe, Paul de (2007), "Cherished Myths Have Fallen Victim to Economic Reality", **Financial Times**, July 23 (<http://www.econ.kuleuven.ac.be/ew/academic/intecon/degrauwe>, Erişim: 15.06.2009).
- Hair, J., Anderson R., Tatham R., W. Black (1998), **Multivariate Data Analysis**, USA: Prentice-Hall, Inc.
- Harrison, Paul (1997), "A History of an Intellectual Arbitrage: The Evolution of Financial Economics", **History of Political Economy**, Vol.29 Issue 5, Supplement, s.172–187.
- Hirshleifer, Jack (1985), "Expanding Domain of Economics", **The American Economic Review**, Vol.75 No.6, December, s.53–68.
- Hodgson, Geoffrey M. (2009), "The Great Crash of 2008 and the Reform of 2008", **Cambridge Journal of Economics**, Vol.33 No.6, November, s.1205–1221.
- Johnson, Dallas (1998), **Applied Multivariate Methods For Data Analysis**, USA: Brooks/Cole Publishing Company.
- King, J.E. (2009), "Economists and the Global Financial Crisis", **Global Change, Peace and Security**, Vol.21 No.3, October, s.389–396.
- Lawson, Tony (2009a), "The Current Economic Crisis: Its Nature and the Course of Academic Economics", **Cambridge Journal of Economics**, Vol.33 No.4, July, s.759–777.
- Lawson, Tony (2009b), "Contemporary Economics and the Crisis", **Real World Economics Review**, Issue No.50, September, s.122–131.
- Lazear, Edward P. (2000) "Economic Imperialism", **Quarterly Journal of Economics**, Vol.115 No.1, February, s.99–146.
- Krugman, Paul (1998), "Two Cheers for Formalism", **The Economic Journal**, Vol. 108 Issue 451, November, s.1829–1836.
- Krugman, Paul (2009), "How Did Economists Get it So Wrong?", **New York Times**, September 2 (<http://www.nytimes.com/2009/09/06/magazine/06Economic-t.html>, Erişim: 10.09.2009).
- Kydland, Finn E, (2005), "Quantitative Aggregate Theory", **The Nobel Prizes 2004** içinde, (der.) T. Frångsmyr, Stockholm, Nobel Foundation.
- Lucas, Robert E. (1997), "Monetary Neutrality", **Nobel Lectures, Economics, 1991–1995** içinde, (der.) Torsten Persson, Singapore: World Scientific Publishing Co.
- Lucas Robert E. (2009), "In defence of the Dismal Science", **The Economist**, August 6.
- Mankiw, N.Gregory (2006), "The Macroeconomist as Scientist and Engineer", **Journal of Economic Perspectives**, Vol.20 No.4, Fall, s.29–46.
- Mardia, K. V., J. T. Kent ve J. M. Bibby (1989), **Multivariate Analysis**, 17th ed., USA: Academic Press.
- Mirowski, Philip (1991), "The When, The How and The Why of Mathematical Expression in the History of Economics Analysis", **Journal of Economic Perspectives**, Vol.5 No.1, Winter, s.145–157.

- Özdamar, Kazım (1999), **Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi-1**, Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, Metin (2007), **Enflasyon Hedeflemesi Teorisi: Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanabilirliği ve Türkiye**, Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi No:2007/5, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Özdemir, Metin (2008) , “Yeni Neo-klasik Sentez: Makroiktisatta Yeni bir Uzlaşmaya Doğru”, **Ekonomik Yaklaşım**, Sayı:66 Cilt:19, ss.95–117.
- Rubinstein, Ariel (1995), “John Nash: The Master of Economic Modeling”, **Scandinavian Journal of Economics**, Vol.97 No.1, March, s.9-13.
- Samuelson, Paul A. (1952), “Economic Theory and Mathematics: An Appraisal”, **The American Economic Review**, Vol.42 No.2, May, s.56–69.
- Sharma, Subhash (1996), **Applied Multivariate Technique**, New York: John Wiley & Sons.
- Snowdon, Brian ve Howard R. Vane (der.) (1999), **Conversations with Leading Economists: Interpreting Modern Macroeconomics**, UK: Edward Elgar.
- Spaventa, Luigi (2009), “Economists and Economics: What Does the Crisis Tell Us?”, **CEPR Policy Insight**, No.38, August.
- Stock, James H.and M.W. Watson (2003), “Has the Business Cycle Changed: Evidence and Explanations”, **Monetary Policy and Uncertainty: Adopting to a Changing Economy** içinde, Federal Reserve Bank of Kansas City (2003), Jackson Hole, August 28-30.
- Svensson, Lars E.O(2002), “Monetary Policy and Real Stabilization”, **Rethinking Stabilization Policy** içinde, FED of Kansas.
- Summers, Lawrence H. (1991), “The Scientific Illusion in Empirical Macroeconomics”, **Scandinavian Journal of Economics**, Vol.93 No.2, June, s.129–148.
- The **Economist** (2009), “What Went Wrong with Economics”and “Efficiency and Beyond”, July 18, s. 71–74.
- Tovar, Camilo E.(2008), “DSGE Models and Central Banks”, **BIS Working Papers**, No.58, September
- Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) (2007), **İktisat Öngörü Çalışması 2003–2023**, derleyen Fikret Şenses, Ankara: TÜBA Raporları Sayı 17.
- Woodford, Michael (2009), “Convergence in Macroeconomics: Elements of the New Synthesis”, **American Economic Journal: Macroeconomics**, Vol.1 No.1, January, s.267–279.
- Wren-Lewis, Simon (2007), “Are There Dangers in the Microfoundations Consensus?”, **Is There a New Consensus in Macroeconomics?** içinde, (der.) Philip Aretis, Palgrave Macmillan.
- Zouache, Abdallah (2004), “Towards a New Neoclassical Synthesis? An Analysis of the Methodological Convergence Between New Keynesian Economics and Real Business Cycle Theory”, **History of Economic Ideas**, Vol. XII No.1, s.95–117.

EK 1: Anket Gönderilen Üniversiteler

Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Hacettepe Üniversitesi
Afyon Kocatepe Üniversitesi	İzmir Ekonomi Üniversitesi
Akdeniz Üniversitesi	Kafkas Üniversitesi
Anadolu Üniversitesi	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Ankara Üniversitesi	Kocaeli Üniversitesi
Atatürk Üniversitesi	Koç Üniversitesi
Bahçeşehir Üniversitesi	Marmara Üniversitesi
Balıkesir Üniversitesi	Mersin Üniversitesi
Bilgi Üniversitesi	Muğla Üniversitesi
Bilkent Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Çukurova Üniversitesi	Sabancı Üniversitesi
Doğuş Üniversitesi	Selçuk Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dumlupınar Üniversitesi	Sütçü İmam Üniversitesi
Ege Üniversitesi	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
Erciyes Üniversitesi	Uludağ Üniversitesi
Galatasaray Üniversitesi	Yıldız Teknik Üniversitesi
Gazi Üniversitesi	
